Vlaams
Parlement

37-G (2017-2018) – Nr. 1
ingediend op 1 augustus 2018 (2017-2018)

Verslag

van het Rekenhof

over de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten

verzendcode: OND

Rekenhof

Integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten

Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement
Brussel, juli 2018

Rekenhof

Integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten

Verslag goedgekeurd in de Nederlandse kamer van het Rekenhof op 24 juli 2018
Vlaams Parlement, 37-G (2017-2018) – Nr. 1

Inhoud

Lijst met afkortingen en begrippen 7

Samenvatting 9

Hoofdstuk 1
Inleiding 17
1.1 Onderzoeksdomein 17
1.2 Onderzoeksaanpak 19

Hoofdstuk 2
Integratie van de hogeschoolopleidingen in de universiteiten 21
2.1 Algemeen overzicht van de integratie 21
2.2 Financiering van de universiteiten 23
2.2.1 Aanvullende onderzoeksmiddelen (academiseringsmiddelen) 23
2.2.2 Werkingsuitkeringen van universiteiten voor geïntegreerde opleidingen 25
2.2.3 Onderzoeksmiddelen en -output van de geïntegreerde opleidingen 26
2.3 Conclusies 27

Hoofdstuk 3
Academisering na de integratie van de hogeschoolopleidingen in de universiteiten 29
3.1 Normen en meting academisch niveau 29
3.2 Evolutie van het personeelskader 29
3.2.1 Regelgeving 29
3.2.2 Academisering personeel 30
3.3 Evolutie onderzoeksoutput 33
3.3.1 Publicaties en citaties 33
3.3.2 Onderzoeksprojecten en -contracten 34
3.3.3 Doctoraten 36
3.4 Opvolging academisering 38
3.4.1 Opvolging van het onderwijs 38
3.4.2 Opvolging van het onderzoek 39
3.5 Conclusies 40

Hoofdstuk 4
Behoud van de eigen gerichtheid van de geïntegreerde opleidingen 41
4.1 Domeinspecifieke leerresultaten 41
4.2 Studieprogramma 42
4.3 Beroepenveld 42
4.4 Instroom secundair onderwijs 43
4.5 Rationalisatieplannen na de integratie 43
4.6 Conclusies 45

Hoofdstuk 5
Academisering van de kunstopleidingen 47
5.1 Hoger kunstonderwijs: structuur, aanbod en marktaandeel 47
5.2 Functioneren van de *Schools of Arts* in de hogescholen 49
5.3 Evolutie van de academisering van de opleidingen in de kunsten 50
5.4 Conclusies 52

Hoofdstuk 6
Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen 53
6.1 Onderzoeksopdracht van de hogescholen 53
6.2 Geldstromen voor onderzoek 53
6.3 Overheidsmiddelen voor PWO 54
6.4 Gerealiseerd onderzoek en dienstverlening 56
6.5 TETRA-fonds 56
6.6 Associaties 57
6.7 Conclusies 59

Hoofdstuk 7
Algemene conclusies 61

Hoofdstuk 8
Aanbevelingen 63

Hoofdstuk 9
Reactie van de minister 65

Bijlage 1
Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs 69

LIJST MET AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN

AAP	Assisterend academisch personeel
AHOVOKS	Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen
ASO	Algemeen secundair onderwijs
BAMA-structuur	Bachelor-masterstructuur
BAP	Bijzonder academisch personeel
BNB	Bachelor na bachelor
BOF-besluit	Besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2012 betreffende de financiering van de bijzondere onderzoeksfondsen aan de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap
Codex Hoger Onderwijs	Besluit van de Vlaamse Regering van 11 oktober 2013 tot codificatie van de decretale bepalingen betreffende het hoger onderwijs
DLR	Domeinspecifieke leerresultaten
ECOOM	Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring van de Vlaamse Gemeenschap
EWI	Economie, Wetenschappen en Innovatie
IWT	Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
KSO	Kunstsecundair onderwijs
NVAO	Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie
OP1	Onderwijzend personeel van groep 1: praktijklector, hoofdpraktijklector, lector en hoofdlector
OP2	Onderwijzend personeel van groep 2: assistent en doctor-assistent
OP3	Onderwijzend personeel van groep 3: docent, hoofddocent, hoogleraar en gewoon hoogleraar
PBA	Professionele bachelor
PWO	Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek
STeR	Stedenbouw en ruimtelijke planning
TSO	Technisch secundair onderwijs
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VLUHR	Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad
ZAP	Zelfstandig academisch personeel

Samenvatting

Na een academiseringsproces in de hogescholen besliste de Vlaamse Regering de vroegere tweecycli-opleidingen vanaf het academiejaar 2013-2014 te integreren in de universiteiten, met uitzondering van de academische kunstopleidingen (en de academische opleidingen in de nautische wetenschappen). Deze opleidingen bleven in de hogescholen, evenwel, wat de kunstopleidingen betreft, in een duidelijk herkenbare *School of Arts*-structuur. Het Rekenhof onderzocht of de integratie van de academisch gerichte hogeschoolopleidingen in de universiteiten tot voldoende academisering heeft geleid en of die opleidingen hun eigen karakter behielden. Het onderzocht ook de gevolgen voor de *Schools of Arts* en het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van de hogescholen. Het onderzoek beperkte zich tot drie studiegebieden: architectuur, industriële wetenschappen en technologie, en handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde.

Organisatie en financiering

Bij de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in bestaande of nieuwe faculteiten werden de decretaal vastgelegde vestigingsplaatsen behouden. Na de integratie kende de Vlaamse overheid behalve een werkingsuitkering, ook aanvullende onderzoeksmiddelen toe aan de universiteiten voor de ondersteuning van het academiseringsproces. Er zijn goede garanties dat de universiteiten de aanvullende onderzoeksmiddelen volledig aanwenden voor die opleidingen. De universiteiten krijgen voor sommige geïntegreerde opleidingen na de integratie een kleiner werkingsbudget dan de hogescholen voor deze opleidingen kregen. Toch garanderen drie universiteiten de geïntegreerde opleidingen eenzelfde werkingsbudget als voorheen. De andere universiteiten hanteren compenserende maatregelen.

De Vlaamse overheid kent de universiteiten een deel van de onderzoeksmiddelen toe op grond van outputparameters. De universiteiten maken elk eigen beleidskeuzes voor de interne middelenverdeling over de faculteiten en de geïntegreerde opleidingen. Omdat de geïntegreerde opleidingen op het vlak van onderzoek nog een traject moeten afleggen, stellen de universiteiten tijdelijk afgeschermde onderzoeksmiddelen ter beschikking. Geïntegreerde opleidingen slagen er nog maar beperkt in competitief toegekende middelen voor fundamenteel onderzoek te verwerven.

Evolutie na de integratie

Het Rekenhof heeft het proces van verdere academisering onderzocht op grond van criteria die de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie bij de accreditatie als essentieel voor de academisering achtte. Rekening houdend met het korte perspectief van drie academiejaren na de integratie, kan het toch al een aantal evoluties en knelpunten aanwijzen. Het aandeel onderzoekers in het personeelskader blijft nog beperkt en het overwicht van het overgenomen onderwijzend personeel blijft ook op termijn groot. Slechts een beperkt deel van het onderwijzend personeel kon bij of na de integratie promoveren tot zelfstandig academisch personeelslid. De citaties en publicaties stijgen licht, maar de evolutie van de onderzoeksprojecten en overeenkomsten vertoont nog geen stijgende financiële trend, maar wel in de personeelsaantallen. Het aantal lopende doctoraten neemt in alle universiteiten en studiegebieden geleidelijk toe.

In het algemeen volgen de universiteiten deze specifieke indicatoren voor academisering onvoldoende op. Na de invoering van de instellingsreviews wordt het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen niet meer systematisch extern opgevolgd.

Eigen gerichtheid van de geïntegreerde opleidingen

Het was een van de doelstellingen van de integratie het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen te verhogen zonder de eigen (professionele) gerichtheid in gevaar te brengen. Voor bijna alle opleidingen van de geïntegreerde studiegebieden heeft de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad domeinspecifieke leerresultaten vastgesteld, die de eigen kenmerken omschrijven en die ook in het studieprogramma en de onderwijspraktijk doorwerken.

Na de integratie deed zich een verschuiving van de instroom voor in de studiegebieden industriële wetenschappen en technologie, en handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde: van het technisch secundair onderwijs naar het algemeen secundair onderwijs. De verschillen in ASO/TSO-instroom tussen de geïntegreerde en aanverwante opleidingen blijven evenwel aanzienlijk in de studiegebieden industriële wetenschappen en technologie en architectuur. Ook het beroepenveld verschilt sterk tussen architecten en ingenieur-architecten. Er is daarentegen een zekere overlapping in de gevraagde profielen voor ingenieur (industrieel-burgerlijk) en een meerderheid van de vacatures maakt geen onderscheid tussen masters in de handelswetenschappen en masters in de toegepaste economische wetenschappen. De universiteiten hebben geen plannen om het huidige aanbod van geïntegreerde en aanverwante opleidingen op korte termijn verder te rationaliseren. Het decretaal kader laat de universiteiten niet toe autonoom herschikkingen uit te voeren die de vestigingsplaats wijzigen, ook niet als die rationalisatie of academisering zouden kunnen bevorderen.

Schools of Arts

De *Schools of Arts* werken binnen de hogescholen volgens de decretaal vastgestelde structuur en krijgen daarbij ook de beoogde autonomie. Zij zijn unaniem positief over de invloed van doctoraten en doctoraal onderzoek op de ontwikkeling van het hoger onderwijs in de kunsten. Het aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten is echter nog laag. De financiering ervan begunstigt niet de *Schools of Arts* en hun personeel.

Het onderzoek in de kunsten steunt bijna uitsluitend op overheidsfinanciering, met name aanvullende onderzoeksmiddelen, financiering van het doctoraal onderzoek en middelen verleend door de vrijstelling van de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers. De *Schools of Arts* slagen er maar sporadisch in om onderzoeksprojecten te krijgen die competitief worden toegewezen. Er is geen reglementair vastgesteld systeem voor de outputmeting van het onderzoek in de kunsten en de financiering op grond daarvan. De contacten tussen het zelfstandig academisch personeel van de universiteiten en het personeel van de *Schools of Arts* bieden nog ruimte voor verbetering.

Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO)

De PWO-middelen, de voornaamste bron voor de financiering van het PWO, zijn na de overheveling van de academiserende opleidingen met meer dan 40% toegenomen. Die groei compenseert grotendeels het verlies van onderzoekscontracten bij de private sector na de overheveling van de opleidingen en hun personeel naar de universiteiten. Het TETRA-fonds, een andere mogelijkheid van overheidsfinanciering, bereikt de hogescholen maar in beperkte mate. Universiteiten en hogescholen werken weinig samen voor de mededinging naar TETRA-projecten. De initiatieven van de associaties om samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen te stimuleren, lijken niet te beantwoorden aan de verwachtingen van de hogescholen.

Reactie van de minister

De minister antwoordde dat ze het tijdskader te kort vindt om reeds knelpunten aan te wijzen in het academiseringsproces. Voorts stelt ze dat de universiteiten de evolutie van het academiseringsproces wel voldoende opvolgen.

Integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 Onderzoeksdomein

De academisering van de vroegere tweecycli-opleidingen van de hogescholen vindt zijn oorsprong in de Europese bachelor-masterstructuur (BAMA-structuur) van het hoger onderwijs. De Bolognaverklaring, die de Europese onderwijsministers op 19 juni 1999 goedkeurden, had als doel het hoger onderwijs in Europa te harmoniseren door in alle deelnemende landen te streven naar een gelijkaardige structuur in het hoger onderwijs, met bachelors en masters. Het structuurdecreet van 2003[1] implementeerde de principes van die verklaring. Het voerde in Vlaanderen de BAMA-structuur in, alsook het onderscheid tussen academische en professionele (arbeidsmarktgerichte) opleidingen, maar voorzag niet in professionele masters.

De vroegere tweecycli-opleidingen van de hogescholen moesten evolueren tot academisch gerichte opleidingen, die de hogescholen mochten organiseren in associatie met een universiteit. Daarbuiten konden de hogescholen de professioneel gerichte bacheloropleidingen autonoom organiseren. De universiteiten organiseren de academische bachelor- en masteropleidingen.

Academisering wordt omschreven als: de inbedding van het onderwijs in het wetenschappelijk onderzoek, waardoor het onderwijsprogramma sterker op onderzoek wordt gericht en afgestudeerden van deze opleidingen over duidelijke onderzoekscompetenties beschikken[2]. Van bij de start van dat academiseringsproces in 2003 heeft de overheid de betrokken hogescholen bijkomende financiële middelen verschaft ter ondersteuning ervan.

De erkenningscommissie heeft in het academiejaar 2007-2008 ter uitvoering van het structuurdecreet[3] een indicatieve voortgangstoets bij een aantal academiserende hogeschoolopleidingen uitgevoerd. Ze evalueerde de versterking van de wetenschappelijke ondersteuning en de verwevenheid van het onderwijs met onderzoek. De commissie rapporteerde in 2008 een aantal essentiële problemen over het academiseringsproces[4].

De positionering van de hogeschoolopleidingen werd in de loop van het academiseringsproces het onderwerp van onderzoek en politiek debat. Uiteindelijk besliste de Vlaamse Regering op 16 juli 2010 tot de integratie van de academiserende opleidingen van de hogescholen in de uni-

---

1 Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Het decreet is ondertussen verwerkt in de Codex Hoger Onderwijs.

2 Leidraad NVAO ten behoeve van de accreditatie van academiserende opleidingen.

3 Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen, artikel 124.

4 Rapport van de erkenningscommissie hoger onderwijs inzake de voortgangstoets van de academisch gerichte opleidingen van de hogescholen in Vlaanderen, november 2008.
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/erkenningscommissie/Eindrapport_voortgangstoets.pdf

versiteiten op basis van een verslag van de toenmalige onderwijsminister. Het integratiedecreet van 2012[5] integreerde de academisch gerichte hogeschoolopleidingen vanaf het academiejaar 2013-2014 (1 oktober 2013) in de universiteiten, met uitzondering van de academische kunstopleidingen en de academische opleidingen in de nautische wetenschappen. Over de plaats van het hoger kunstonderwijs liepen de standpunten uiteen. Sommigen wilden ook de academische kunstopleidingen integreren in de universiteiten, terwijl een groep van hogeronderwijsactoren pleitte voor het behoud van deze opleidingen in de hogescholen, evenwel in een duidelijk herkenbare structuur met een grote vorm van autonomie (*School of Arts*). Deze laatste strekking kreeg de voorkeur.

Tabel 1 – Overzicht van de integratie: universiteiten en hogescholen betrokken bij de integratie op 1 september 2013, aantal personeelsleden van het OP en aantal ingeschreven studenten 2013-2014[6]

Universiteit	Hogeschool	Studenten	Personeelsleden
KU Leuven	Groep T-Internationale Hogeschool Leuven[7]	12.225	842
	HUB-EHSAL[8]		
	Thomas More Kempen		
	Katholieke Hogeschool Leuven[9]		
	Katholieke Hogeschool Limburg[10]		
	Katholieke Hogeschool Sint-Lieven[11]		
	Katholieke Hogeschool Vives Noord		
	Katholieke Hogeschool Vives Zuid		
	Thomas More Mechelen[12]		
	Thomas More Antwerpen		
U Antwerpen	Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen	3.777	354
	Karel de Grote-Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen		
U Gent	Arteveldehogeschool	6.124	378
	Hogeschool Gent		
	Hogeschool West-Vlaanderen		
U Hasselt	Hogeschool PXL	1.474	177
VUB	Erasmushogeschool Brussel	627	68

Bron: Diverse databanken van het Vlaams ministerie van Onderwijs en Vorming, de Vlaamse universiteiten en de integratielijsten opgesteld door de hogescholen

Met inbegrip van de kunstopleidingen van de *Schools of Arts* gaat de academisering over 225 bachelor- of masteropleidingen.

5 Decreet van 13 juli 2012 betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten. Ook dit decreet is ondergebracht in de Codex Hoger Onderwijs.

6 Het OP en de studenten zijn exclusief de *Schools of Arts* en de Hogere Zeevaartschool.

7 Opgeheven; de ABA en AMA zijn geïntegreerd in de KU Leuven en de PBA zijn overgenomen door de hogeschool UC Leuven.

8 Opgeheven; de ABA en AMA zijn geïntegreerd in de KU Leuven en de PBA zijn overgenomen door de hogeschool Odisee.

9 Nu UC Leuven.

10 Nu UC Limburg.

11 Opgeheven; de ABA en AMA zijn geïntegreerd in de KU Leuven en de PBA zijn overgenomen door de hogeschool Odisee.

12 Nu Thomas More Mechelen-Antwerpen.

Het Rekenhof publiceerde in zijn rekeningenboek over 2013 al de bevindingen van zijn onderzoek naar de impact van de inkanteling van de academische hogeschoolopleidingen op de jaarrekening 2013 van de universiteiten. Dit voorliggend onderzoek gaat in op een aantal inhoudelijke kwesties die met de integratie samenhangen.

1.2 Onderzoeksaanpak

Het Rekenhof zocht een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Leidt de integratie van de academisch gerichte hogeschoolopleidingen in de universiteiten tot voldoende academisering?
- Behouden de geïntegreerde academisch gerichte hogeschoolopleidingen hun eigen karakter?
- Wat zijn de gevolgen van de overdracht voor de *Schools of Arts* van de hogescholen?
- Wat zijn de gevolgen van de overdracht van de academisch gerichte hogeschoolopleidingen voor het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van de hogescholen?

Het Rekenhof heeft deze onderzoeksvragen onderzocht aan de hand van een gegevensverzameling en interviews bij het AHOVOKS, alle Vlaamse universiteiten en de onderstaande selectie van hogescholen. Het beperkte zijn onderzoek tot drie studiegebieden: architectuur, industriële wetenschappen en technologie, en handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde. Die selectie vertegenwoordigt twee derde van de studenten in alle geïntegreerde opleidingen en elke universiteit organiseert minstens twee studiegebieden uit de selectie. Bij de universiteiten voerde het auditteam gesprekken met de algemene leiding (bijvoorbeeld academisch beheerder), de leidinggevenden voor onderzoek en onderwijs en de leidinggevenden en docenten van de faculteiten en de opleidingen. Bij de hogescholen voerde het auditteam gesprekken met de algemeen-directeurs, de onderzoeksleiding en de directeurs van de *Schools of Arts*. Het auditteam heeft de bevindingen ten slotte afgetoetst in een exitgesprek met leidinggevenden van elke universiteit en met het AHOVOKS.

Tabel 2 – Overzicht van de bevraagde universiteiten en hogescholen

Universiteit	Hogeschool
KU Leuven	VIVES-Noord
	VIVES-Zuid
	Thomas More Mechelen-Antwerpen
	Thomas More Kempen
U Antwerpen	Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen
U Gent	Hogeschool Gent
U Hasselt	Hogeschool PXL
VUB	Erasmushogeschool Brussel

Tabel 3 – Overzicht van de bevraagde Schools of Arts

School of Arts	Hogeschool
LUCA School of Arts	LUCA School of Arts
Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen	Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen
Koninklijk Conservatorium Antwerpen	
Sint Lucas Antwerpen (St Lucas University College of Art & Design Antwerp)	Karel de Grote-Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen
Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en het Koninklijk Conservatorium	Hogeschool Gent
PXL-MAD	Hogeschool PXL
Koninklijk Conservatorium Brussel	Erasmushogeschool Brussel
Royal Institute for Theatre, Cinema and Sound (RITCS)	

Het Rekenhof kondigde het onderzoek op 22 december 2015 aan bij de voorzitter van het Vlaams Parlement, de viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, de secretaris-generaal van het departement Onderwijs en Vorming en de administrateur-generaal van het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen (AHOVOKS). Op 14 november 2017 werd het voorontwerp van verslag bezorgd aan de algemeen directeur van het departement Onderwijs en Vorming en aan de administrateur-generaal van het AHOVOKS. Zij bezorgden op 12 januari 2018 een antwoord dat zich beperkte tot het doorsturen van de reacties van de VLIR, de VLHORA en het college van regeringscommissarissen. Deze antwoorden werden voor zover relevant verwerkt in een ontwerprapport, dat op 13 maart 2018 aan de minister werd bezorgd. De minister heeft geantwoord op 18 juni 2018. Het antwoord van de minister wordt besproken in hoofdstuk 9 en is integraal opgenomen als bijlage bij dit verslag.

HOOFDSTUK 2

Integratie van de hogeschoolopleidingen in de universiteiten

2.1 Algemeen overzicht van de integratie

De universiteiten gebruikten twee modellen voor de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in hun organisatie:

- integratie in bestaande faculteiten met bestaande academische opleidingen,
- oprichting van nieuwe faculteiten die uitsluitend bestaan uit geïntegreerde opleidingen.

De decretaal vastgelegde vestigingsplaatsen van deze opleidingen bleven na de integratie behouden.

Tabel 4 – Onderzochte studiegebieden na integratie in de universitaire organisatiestructuur

Geïntegreerd studiegebied	Universiteit	Organisatie	Faculteit
Architectuur	KU Leuven	nieuwe	Faculteit Architectuur
	U Antwerpen	nieuwe	Faculteit Ontwerpwetenschappen
	U Hasselt	nieuwe	Faculteit Architectuur en kunst
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde[13]	KU Leuven	bestaande	Faculteit Economie en bedrijfswetenschappen
	U Gent	bestaande	Faculteit Economie en bedrijfskunde
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	nieuwe	Faculteit Industriële ingenieurswetenschappen
	U Antwerpen	nieuwe	Faculteit Toegepaste ingenieurswetenschappen
	U Gent	bestaande	Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen
		bestaande	Faculteit Ingenieurswetenschappen en architectuur
	U Hasselt/KU Leuven[14]	nieuwe	Faculteit Industriële ingenieurswetenschappen
	VUB	bestaande	Faculteit Ingenieurswetenschappen
	VUB[15]	bestaande	Faculteit Wetenschappen en bio-ingenieurswetenschappen

Bron: Organisatiestructuur van de Vlaamse universiteiten

[13] In de Codex Hoger Onderwijs (artikel II.71) is de benaming "Handelswetenschappen en bedrijfskunde" opgenomen.

[14] De opleidingen industriële wetenschappen van U Hasselt zijn gezamenlijke opleidingen met KU Leuven.

[15] De VUB richt geen opleidingen architectuur en interieurarchitectuur in, maar uitsluitend een master stedenbouw en ruimtelijke planning (STeR). De Vlaamse Regering deelt de opleiding STeR van de KU Leuven en U Antwerpen in bij de studiegebieden architectuur en industriële wetenschappen en technologie. De opleiding STeR van de VUB deelt ze in bij het studiegebied industriële wetenschappen en technologie (BVR van 17 februari 2017 tot vastlegging van de lijst van de bachelor- en masteropleidingen die per instelling worden aangeboden in het hoger onderwijs in Vlaanderen).

De integratie in de universiteiten moest de academiserende opleidingen stimuleren en faciliteren bij de ontwikkeling van een onderzoeksomgeving voor hun docenten en studenten. Meer specifiek moest samenwerken voor onderzoek en onderwijs met aanverwante bestaande opleidingen, de geïntegreerde opleidingen versterken.

De KU Leuven, U Antwerpen en U Hasselt hebben voor het studiegebied architectuur een nieuwe faculteit opgericht. De KU Leuven had daarmee de bedoeling een te sterke vergroeiing met het opleidingsprofiel van burgerlijk ingenieur-architect (faculteit ingenieurswetenschappen) te voorkomen. Ze realiseert de inbedding van het onderwijs in het onderzoek door een departement architectuur te creëren, waarin ze alle architectuuronderzoek samenbracht. In dat departement kunnen personeelsleden uit bestaande academische opleidingen, zoals burgerlijk ingenieur-architect, samenwerken met die van geïntegreerde opleidingen, zoals architectuur, interieurarchitectuur en stedenbouw en ruimtelijke planning. De U Antwerpen en U Hasselt richten de opleiding tot ingenieur-architect niet in. Zij versterken het onderzoek in het studiegebied zelf, door samenwerking met kunstopleidingen en door ad hoc samenwerking tussen individuele leden van het ZAP van verschillende universiteiten.

De KU Leuven organiseert opleidingen in het studiegebied handelswetenschappen en bedrijfskunde en integreerde die in de faculteit economie en bedrijfswetenschappen. De U Gent organiseert opleidingen in het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde en integreerde die in de faculteit economie en bedrijfskunde. Dat biedt de geïntegreerde opleidingen mogelijkheden tot samenwerking met de bestaande academische opleidingen van het studiegebied economische en toegepaste economische wetenschappen, dat tot dezelfde faculteiten behoort.

De universiteiten hebben elk een verschillend integratiemodel gekozen voor het studiegebied industriële wetenschappen en technologie, onder meer afhankelijk van de omvang van het opleidingsaanbod. De KU Leuven en de U Hasselt richten de opleidingen industriële wetenschappen gezamenlijk in op de campus Diepenbeek. Zij hebben een aparte faculteit industriele ingenieurswetenschappen opgericht, maar er zijn structuren voor samenwerking met de faculteit ingenieurswetenschappen van de KU Leuven. De U Gent en de VUB integreerden het studiegebied industriële wetenschappen en technologie in de bestaande faculteit ingenieurswetenschappen. De VUB heeft ook al maatregelen getroffen om deze geïntegreerde opleidingen op termijn over te brengen naar de universiteitscampus (op dezelfde vestigingsplaats Brussel).

De master STeR van de VUB maakt deel uit van het studiegebied industriële wetenschappen en technologie. De VUB bracht ze onder in de faculteit wetenschappen en bio-ingenieurswetenschappen, zodat ze kan samenwerken met bestaande opleidingen en multi-disciplinair kan evolueren.

2.2 Financiering van de universiteiten

2.2.1 Aanvullende onderzoeksmiddelen (academiseringsmiddelen)

Behalve de werkingsuitkering kende de Vlaamse overheid in de periode 2008-2013 de hogescholen academiseringsmiddelen[16] uit de onderwijsbegroting toe (13,9 miljoen euro, indexniveau 2007)[17]. Na de integratie van de academische hogeschoolopleidingen kent ze vanaf 2014 de universiteiten behalve de werkingsuitkering aanvullende onderzoeksmiddelen toe voor de ondersteuning van het academiseringsproces. Sinds het begrotingsjaar 2014 ontvangen de universiteiten 23 miljoen euro. Dat basisbedrag stijgt volgens een groeipad tot in 2023[18]. Om besparingsredenen werden de bedragen en het groeipad aangepast.

Tabel 5 – Groeipad aanvullende onderzoeksmiddelen voor academisering 2014-2023, exclusief indexering (in miljoen euro)

Begrotingsjaar		Middelen
Basisbedrag 2014	23,514 +	
2014		12,82
2015		18,64
2016		21,61
2017		27,43
2018		32,73
2019		38,23
2020		43,53
2021		48,93
2022		54,33
2023		58,01
Vanaf 2024		60,67

Bron: Codex Hoger Onderwijs, artikel III.39, §3

De decanen hebben bedenkingen bij de progressieve toekenning van de middelen. Een omgekeerde evolutie zou volgens hen logischer zijn geweest, aangezien die zou hebben toegelaten in de startfase investeringen in personeel te doen. De beperkte middelen in de eerste fase hebben vooral de opleidingen afgeremd waarvoor weinig middelen vrijkwamen door de natuurlijke uitstroom van personeel. De volgende tabel geeft de verdeling weer van de geïndexeerde middelen voor de universiteiten voor het begrotingsjaar 2017. De beoogde indexering werd enkele jaren niet toegepast en nieuwe decreetsbepalingen legden bijkomende verminderingen op[19].

[16] Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

[17] Vlaams ministerie van Onderwijs en Vorming, Evaluatie van een aantal aspecten van het financieringsmechanisme in het hoger onderwijs, april 2015.

[18] Artikel III.39, §3, van de Codex Hoger Onderwijs.

[19] Artikel III.39, §7 en §8, van de Codex Hoger Onderwijs.

Tabel 6 – Verdeling van aanvullende onderzoeksmiddelen voor academisering 2017 (aangepaste begroting 2017) (in euro)

Universiteiten	Toegekende middelen
KU Leuven	25.075.740,07
U Gent	12.549.412,96
U Antwerpen	7.885.520,67
U Hasselt	3.245.263,90
VUB	1.364.286,90
Totaal	50.120.224,50

Bron: AHOVOKS

De Codex Hoger Onderwijs verdeelt de aanvullende onderzoeksmiddelen naargelang de opgenomen studiepunten en uitgereikte diploma's, maar voorziet in de mogelijkheid vanaf het begrotingsjaar 2019 een deel van deze middelen te verdelen op basis van outputindicatoren. De Vlaamse Regering diende daarvoor een werkgroep samen te stellen, die tegen 30 juni 2015 een voorstel zou uitwerken. Op grond daarvan zou ze de concrete verdelingswijze en de lijst van indicatoren voor onderzoeksoutput vaststellen[20]. De werkgroep werd echter nooit samengesteld. Het behoud van de oorspronkelijke verdeling volgens opgenomen studiepunten en uitgereikte diploma's heeft het nadeel dat ze geïntegreerde opleidingen niet stimuleert tot meer onderzoeksoutput.

De middelen voor de versterking van de onderzoeksfinanciering van de overgedragen academische opleidingen blijven voorbehouden[21] voor de geïntegreerde opleidingen door specificatie in de analytische boekhoudingen van de universiteiten en worden niet opgenomen in de enveloppe van de werkingsuitkering.

De faculteiten beslissen echter in alle universiteiten autonoom over de aanwending van alle middelen die het universiteitsbestuur ze toewijst. In faculteiten die niet uitsluitend geïntegreerde opleidingen organiseren, houdt het universiteitsbestuur slechts beperkt toezicht op de aanwending van de gekleurde middelen voor het decretaal vastgestelde doel. Binnen de faculteiten is het immers, volgens de toelichting van de decanen, niet mogelijk de aanwending van alle kredieten – ook niet de academiseringskredieten – op te splitsen volgens de onderscheiden opleidingen. Ook de samenwerking van verschillende opleidingen in onderzoeksgroepen of departementen bemoeilijkt een strikte opvolging van de aanwending van de aanvullende onderzoeksmiddelen.

Hierdoor is er geen volledige zekerheid dat die middelen hun bestemming behouden. Niettemin zijn er voldoende argumenten en garanties om aan te nemen dat de faculteiten de academiseringsmiddelen wel degelijk volledig aanwenden voor de geïntegreerde opleidingen. Volgens de opleidingsverantwoordelijken ervaren de geïntegreerde opleidingen geen budgettaire beperkingen in vergelijking met de periode vóór de integratie. Dat blijkt ook uit de ruime invulling van het personeelskader (zie tabel 9 in punt 3.2.2 over de evolutie van het ZAP en het AAP tussen 2013 en 2016).

[20] Artikel III.39, §5, van de Codex Hoger Onderwijs.

[21] Vlaams Parlement, Stuk 1655 (2011-2012) – Nr. 1: memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, p. 55.

2.2.2 Werkingsuitkeringen van universiteiten voor geïntegreerde opleidingen

Bij de overheveling van de opleidingen naar de universiteiten integreerde de overheid hun financiering (niet de aanvullende onderzoeksmiddelen) in de enveloppe voor de werkingsuitkeringen van de universiteiten. Die werkingsuitkeringen zijn de belangrijkste financieringsbron voor de geïntegreerde opleidingen. De werkingsuitkering van de universiteiten bestaat uit een onderwijsgedeelte en een onderzoeksgedeelte. Beide bestaan uit een sokkel (vast gedeelte) en een variabel gedeelte. De universiteiten beslissen autonoom over de verdeling van beide componenten over hun faculteiten. De overheid verdeelt de deelbudgetten over de universiteiten op basis van verscheidene parameters (zowel input- als outputparameters).

De financiële situatie van de geïntegreerde opleidingen wijzigde, onder meer door de integratie:

- Het puntengewicht voor het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde verminderde in 2016 in vergelijking met 2013, het puntengewicht voor de twee andere studiegebieden steeg daarentegen[22].
- De waarde per financieringspunt ligt voor het variabel onderwijsdeel lager in de universiteitenenveloppe (2016) dan in de hogeschoolenveloppe (2013) (48,28 euro versus 57,44 euro)[23].

De onderstaande tabel vergelijkt het variabel onderwijsdeel van de enveloppe 2013 (vóór de integratie) met dat van de enveloppe 2016 (na de integratie), zoals berekend door het AHOVOKS.

Tabel 7 – Evolutie middelen uit het variabel onderwijsdeel voor onderzochte studiegebieden

Studiegebied	% verschil 2016-2013
Architectuur	+1,84%
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde	-11,67%
Industriële wetenschappen en technologie	+0,32%
Totaal	-2,61%

Bron: AHOVOKS

Het Rekenhof heeft de interne financiering van de geïntegreerde opleidingen onderzocht op grond van gesprekken en beleidsdocumenten. Alle universiteiten besteden aan de geïntegreerde opleidingen meer middelen dan die opleidingen genereren. Drie universiteiten garandeerden de geïntegreerde opleidingen na de integratie hetzelfde werkingsbudget als in het jaar vóór de integratie. Zij zullen dat voordeel geleidelijk afbouwen om ten laatste in 2023 uit te komen op de middelen die de opleidingen voor de instelling genereren. Een andere universiteit compenseert de negatieve balans tussen inkomsten en uitgaven tot de inkomsten toereikend zullen zijn door de stijging van de aanvullende onderzoeksmiddelen. Een laatste universiteit compenseert de overheidsbesparingen (niet-indexering) op het groeipad van de aanvullende onderzoeksmiddelen.

[22] Codex Hoger Onderwijs, artikel III.19.

[23] De financieringspunten voor het begrotingsjaar 2016 zijn echter gebaseerd op gegevens van de academiejaren 2007-2008 tot en met 2013-2014.

2.2.3 Onderzoeksmiddelen en -output van de geïntegreerde opleidingen

De universiteiten financieren hun onderzoek met de werkingsuitkering (onder meer met het vast en variabel onderzoeksgedeelte), bijzondere onderzoeksfondsen (BOF), competitief toegekende middelen vanuit diverse overheden (Vlaams, federaal en Europees) en middelen vanuit de privé-sector.

De Vlaamse overheid verdeelt het variabel onderzoeksgedeelte van de werkingsuitkering onder de universiteiten op basis van vier parameters: uitgereikte diploma's van bachelor en master (initiële), publicaties en citaties, uitgereikte doctoraatsdiploma's en mobiliteit en diversiteit van het ZAP. Daarbuiten subsidieert de overheid het onderzoek van de universiteiten ook met bijzondere onderzoeksfondsen uit de EWI-begroting (Economie, Wetenschappen en Innovatie), volgens voormelde parameters (uitgezonderd de aanstellingen maar rekening houdend met diversiteit)[24]. De universiteiten beslissen autonoom hoe ze het onderzoeksgedeelte en de BOF-middelen intern verdelen over de faculteiten. Alle universiteiten leggen in de verdeling eigen beleidsaccenten en hanteren daarvoor eigen criteria.

Alle universiteiten hebben een expliciete beleidsbeslissing getroffen voor de toewijzing van de onderzoeksmiddelen aan de geïntegreerde opleidingen en betrokken faculteiten. De universiteiten houden er rekening mee dat de geïntegreerde opleidingen voor de bovenvermelde onderzoeksfinanciering benadeeld zijn ten opzichte van bestaande academische opleidingen. Ze zijn minder onderzoeksgericht, hebben minder personeel met onderzoekscompetenties, en voeren meer praktijkgericht en minder fundamenteel onderzoek uit. De universiteiten stellen daarom tijdelijk afgeschermde onderzoeksmiddelen ter beschikking. Die afscherming verschilt enigszins tussen de universiteiten onderling.

De onderzoeksgroepen van de universiteiten kunnen het budget dat zij opbouwden met de onderzoeksmiddelen uit de onderwijsbegroting en de BOF-middelen, nog verder aanvullen. Ook onderzoeksgroepen waartoe personeelsleden van geïntegreerde opleidingen behoren, kunnen meedingen naar projectmatig toegekende middelen uit de EWI-begroting zoals de middelen van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) en het Vlaams Instituut voor Innoveren en Ondernemen (VLAIO) en naar Europese onderzoeksmiddelen. Momenteel zijn de geïntegreerde opleidingen nog minder succesvol in de verwerving van middelen uit die fondsen. De geïntegreerde opleidingen wijten dat in belangrijke mate aan het feit dat die middelen meer op fundamenteel onderzoek gericht zouden zijn.

Een laatste pijler in de financiering van onderzoek door de geïntegreerde opleidingen vormt het contractueel onderzoek of de wetenschappelijke dienstverlening. Hier gaat het meestal om meer toepassingsgericht onderzoek. Voor een groot deel van de geïntegreerde studiegebieden, voornamelijk die welke werden geïntegreerd in bestaande faculteiten, hebben de universiteiten geen financiële informatie geregistreerd over het contractueel gefinancierd onderzoek.

[24] BOF-besluit, afdeling 3.

2.3 Conclusies

De universiteiten integreerden de academische hogeschoolopleidingen door ze onder te brengen in bestaande faculteiten met aanverwante academische opleidingen of door voor deze opleidingen nieuwe faculteiten op te richten. De decretaal vastgelegde vestigingsplaatsen van deze opleidingen bleven na de integratie behouden.

Er mag worden aangenomen dat de universiteiten de aanvullende onderzoeksmiddelen die de Vlaamse overheid toekent voor de integratie van de hogeschoolopleidingen, volledig aanwenden voor die opleidingen.

De universiteiten krijgen voor sommige geïntegreerde opleidingen een kleiner variabel onderwijsgedeelte in hun werkingsuitkering dan de hogescholen voor deze opleidingen kregen. Drie universiteiten garanderen de geïntegreerde opleidingen evenwel eenzelfde werkingsbudget; de andere twee hanteren compenserende maatregelen die de opleidingen budgettaire ruimte geven.

De Vlaamse overheid kent de universiteiten een deel van de onderzoeksmiddelen toe op grond van outputparameters. De universiteiten hanteren een eigen beleid om die middelen intern te verdelen. Omdat de geïntegreerde opleidingen op vlak van onderzoek nog een traject dienen af te leggen, stellen de universiteiten tijdelijk afgeschermde onderzoeksmiddelen ter beschikking.

Geïntegreerde opleidingen slagen er nog maar beperkt in concurrentieel toegekende middelen voor onderzoek te verwerven. Financiële gegevens voor de geïntegreerde opleidingen over hun contractueel onderzoek of hun wetenschappelijke dienstverlening, zijn onvoldoende beschikbaar bij de universiteiten.

HOOFDSTUK 3

Academisering na de integratie van de hogeschoolopleidingen in de universiteiten

3.1 Normen en meting academisch niveau

Het Rekenhof heeft het proces van academisering onderzocht op basis van criteria die de NVAO bij de accreditatie als essentieel voor de academisering bestempelde. Die criteria moeten aantonen dat een onderzoeksomgeving bestaat, dat de docenten voldoende bij onderzoek betrokken zijn en dat de studenten onderzoekscompetenties ontwikkelen[25]. Het Rekenhof heeft ook rekening gehouden met de normen die de Vlaamse Regering heeft vooropgesteld voor de tussentijdse evaluatie van de voortgang van de academisering die de erkenningscommissie in 2008 moest uitvoeren[26]. Het hanteerde meer bepaald de criteria personeelskader en onderzoeksoutput.

De universiteiten en faculteiten hebben de geïntegreerde opleidingen een onderzoekskader geboden dat het onderzoek van de docenten en hun onderzoeksgroepen heeft gestimuleerd en ondersteund. De academische leiding van de universiteiten, maar ook de decanen en personeelsleden evalueerden het verloop van het academiseringsproces positief.

3.2 Evolutie van het personeelskader

3.2.1 Regelgeving

De hogescholen moesten het personeel van hun academiserende opleidingen met het oog op de overdracht aan de universiteiten in een integratielijst onderbrengen. Het integratiekader bestond uit alle leden van het onderwijzend personeel (OP) en het administratief en technisch personeel die op 1 februari 2013 aangesteld of benoemd waren in het personeelskader van een of meer opleidingen die met ingang van het academiejaar 2013-2014 geïntegreerd werden in een universiteit, of die aan een dergelijke academiserende opleiding waren toegewezen. Het OP van de hogescholen bestond uit drie categorieën: OP1 (praktijklector, hoofdpraktijklector, lector en hoofdlector), OP2 (assistent en doctor-assistent) en OP3 (docent, hoofddocent, hoogleraar en gewoon hoogleraar).

[25] Volgens de NVAO moet bijvoorbeeld de vraag worden beantwoord of er een onderzoeksomgeving in ontwikkeling is die de opleidingen ondersteunt en voedt en of de docenten in voldoende mate betrokken zijn bij onderzoek (Jaarverslag NVAO 2010, punt 5.2.1, p. 14 over de academiserende opleidingen in Vlaanderen).

[26] BVR van 7 maart 2008 tot vaststelling van de methodologie en de criteria van de voortgangstoets voor de academisch gerichte opleidingen van de hogescholen in Vlaanderen.

De universiteiten namen de personeelsleden van dat integratiekader op 1 oktober 2013 van de hogescholen over. Het integratiekader is een uitdovend kader. Een universiteit kan in het integratiekader geen nieuwe personeelsleden aanstellen of benoemen.

Het OP3 van het integratiekader heeft sinds het academiejaar 2013-2014 de mogelijkheid over te stappen naar het ZAP-statuut bij de universiteiten[27]. Het OP1 en OP2[28] hebben die mogelijkheid niet. Het OP dat niet overstapt naar het ZAP-statuut, behoudt het hogeschoolstatuut. Daardoor moeten de universiteiten tot aan de volledige uitstroom deze hogeschoolstatuten opvolgen en toepassen. Dat bezorgt ze bijkomende administratieve lasten.

De universiteiten hebben elk een reglement vastgesteld voor de rangschikking van het OP3 in een graad van het ZAP. Het OP3 moet voor die rangschikking voldoen aan de aanstellings- en benoemingsvoorwaarden die gelden voor ZAP-leden, maar er is geen voorafgaande openbare vacature vereist. De criteria die de universiteiten voor de inzapping hanteerden, zijn niet volledig identiek. De instellingen hebben bij de beoordeling van de kandidaatstelling rekening gehouden met het specifieke profiel van de opleidingen en kandidaten. Het moment waarop de eerste overstap naar het ZAP-statuut plaatsvond, varieerde tussen de instellingen. De U Gent heeft op 1 oktober 2013 onmiddellijk een aantal personeelsleden van het OP3 gerangschikt in een ZAP-graad; bij de VUB vond de eerste overstap pas op 1 oktober 2014 plaats. Vanaf het begin van het academiejaar 2013-2014 konden de universiteiten ook nieuwe ZAP-leden aanwerven. Daardoor telden de personeelskaders van de geïntegreerde opleidingen bij de meeste universiteiten al een aantal ZAP-leden bij de start op 1 oktober 2013.

3.2.2 Academisering personeel

Een ZAP-lid moet wetenschappelijk onderzoek verrichten en academisch onderwijs verschaffen[29]. Hun opdracht kan ook prestaties van wetenschappelijke dienstverlening omvatten. De onderwijsopdracht kan geheel of gedeeltelijk bestaan uit de begeleiding van studenten bij scripties of eindverhandelingen of van promovendi bij de voorbereiding van hun doctoraatsproefschrift. Het OP3 van de hogescholen had daarentegen vóór de start van de academisering in 2003 hoofdzakelijk een onderwijsopdracht. In het academiseringstraject van de tweecyclihogeschoolopleidingen moesten zij zich via de associaties inschakelen in onderzoek. Het zwaartepunt van de opdracht van het OP1 lag nog sterker bij onderwijs, zodat het niet de mogelijkheid kreeg over te stappen naar het ZAP-statuut. De toename van ZAP-leden verbonden aan de geïntegreerde opleidingen, hetzij door aanwervingen, hetzij door de rangschikking van OP3 in het ZAP-kader, geeft een beeld van de academisering bij die opleidingen. De evolutie van het OP3 sedert de integratie geeft ook aan in welke mate het OP3 al voldeed aan de eisen van het ZAP of gemotiveerd werd om de inspanningen voor de overstap in een korte periode te realiseren. De onderstaande tabellen drukken het aantal OP en ZAP uit in koppen.

---

[27] Artikel V.74 van de Codex Hoger Onderwijs.

[28] Het overgenomen OP2 stroomt op korte termijn uit als hun mandaat van assistent of doctor-assistent eindigt.

[29] Wetenschappelijke activiteiten maken altijd deel uit van de opdracht van ZAP in voltijds dienstverband. De opdracht van ZAP in deeltijds dienstverband kan ofwel uitsluitend onderwijsactiviteiten, ofwel uitsluitend onderzoeksactiviteiten of een combinatie van beide bevatten (artikel V.14 van de Codex Hoger Onderwijs).

Tabel 8 – OP van de onderzochte studiegebieden[30] in de universitaire organisatie op 1 oktober 2013

Geïntegr. studiegebied	Universiteit	OP1	OP2	OP3	OP 2013
Architectuur	KU Leuven	53	48	55	156
	U Antwerpen	10	4	23	37
	U Hasselt	26	13	26	65
Handelswetenschappen en bedrijfskunde	KU Leuven	29	19	132	180
Handelswetenschappen en bestuurskunde	U Gent	22	20	10	52
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	101	82	147	330
	U Antwerpen	15	32	39	86
	U Gent (industriële wetenschappen)	38	29	37	104
	U Gent (bio-industriële wetenschappen)	9	20	13	42
	U Hasselt	11	9	7	27
	VUB	0	6	11	17
STeR	VUB	0	6	1	7

Bron: Gegevens van de Vlaamse universiteiten

Tabel 9 – Evolutie personeelskader (OP-ZAP) van de onderzochte studiegebieden[31] (2013-2016)

Geïntegreerde studiegebied	Universiteit	Daling OP 2013-2016	OP 2016	Werving ZAP	Inzapping OP3	Totaal ZAP 2016	%ZAP ZAP + OP 2016
Architectuur	KU Leuven	-32	124	4	7	11	8
	U Antwerpen	-9	28	4	4	8	22
	U Hasselt	-29	36	1	15	16	31
Gemiddelde							*20,3*
Handelswetenschappen en bestuurskunde/ bedrijfskunde	KU Leuven	-58	122	10	38	48	28
	U Gent	-15	37	2	18	20	35
Gemiddelde							*31,5*
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	-84	246	19	40	59	19
	U Antwerpen	-35	51	5	16	21	29
	U Gent (industriële wetenschappen)	-31	73	7	12	19	21
	U Gent (bio-industriële wetenschappen)	-13	29	4	9	13	31
	U Hasselt	-16	11	7	5	12	52
	VUB	-11	6	4	9	13	68
Gemiddelde							*38,4*
Gemiddelde drie studiegebieden							*30,7*
STeR[32]	VUB	-3	4	4	1	5	56

Bron: Gegevens van de Vlaamse universiteiten

[30] Voor wat betreft de U Antwerpen hebben de personeelsaantallen alleen betrekking op de opleiding architectuur van het studiegebied architectuur. De personeelsleden verbonden aan de opleidingen interieurarchitectuur zijn niet inbegrepen.

[31] Voor wat betreft de U Antwerpen hebben de personeelsaantallen alleen betrekking op de opleiding architectuur van het studiegebied architectuur. De personeelsleden verbonden aan de opleidingen interieurarchitectuur zijn niet inbegrepen.

[32] Het personeelskader van de opleiding STeR van de VUB wordt niet meegeteld bij de berekening van het gemiddelde per studiegebied omdat deze opleiding een kleine opleiding is en het de enige opleiding STeR is die werd ingedeeld in het studiegebied industriële wetenschappen en technologie.

In de drie onderzochte studiegebieden steeg het aandeel van het ZAP over een periode van drie academiejaren gemiddeld tot ongeveer 30% van het OP en het ZAP. De evolutie is het gunstigst in het studiegebied industriële wetenschappen en technologie.

Assisterend academisch personeel (AAP) staat het ZAP bij. Het AAP bestaat uit assistenten, praktijkassistenten en doctor-assistenten. De geïntegreerde opleidingen in het personeelskader van de hogeschool kenden deze personeelscategorie niet. Het heeft de opdracht zich verder te bekwamen in de wetenschappen[33]. De aanwerving en toename van het AAP duidt bijgevolg ook op een toename van onderzoeksactiviteiten. De volgende tabel toont het aantal AAP in de drie onderzochte studiegebieden in 2016 en de verhouding van het aantal AAP tot het totaal.

Tabel 10 – Personeelskader (OP-ZAP-AAP) van de onderzochte studiegebieden 2016[34]

Geïntegreerde studiegebied	Universiteit	OP 2016	ZAP 2016	AAP 2016	AAP/ ZAP	%AAP 2016 AAP+ZAP+OP
Architectuur	KU Leuven	124	11	45	4,09	25
	U Antwerpen	28	8	1	0,13	2,70
	U Hasselt	36	16	25	1,56	32,47
Handelswetenschappen en bestuurskunde/ bedrijfskunde	KU Leuven	122	48	12	0,25	6,59
	U Gent	37	20	25	1,25	30,49
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	246	59	50	0,85	14,08
	U Antwerpen	51	21	9	0,43	11,11
	U Gent (industriële wetenschappen)	73	19	33	1,74	27,05
	U Gent (bio-industriële wetenschappen)	29	13	21	1,62	34,43
	U Hasselt	11	12	20	1,67	46,51
	VUB	6	13	0	0	0
STeR	VUB	4	5	0	0	0

Bron: Gegevens van de Vlaamse universiteiten

Vier van de vijf instellingen compenseerden de vermindering van het OP ook met aanstellingen van AAP in de onderzochte studiegebieden. De daling van het OP is het gevolg van de natuurlijke uitstroom (vooral pensionering), vrijwillige uitdiensttreding en de overstap van OP3 naar het ZAP-statuut. De activiteiten van het resterende OP zijn in hoofdzaak onderwijsactiviteiten. Hun bijdrage tot het wetenschappelijk onderzoek is beperkt. Uit de analyse van de leeftijdsstructuur van het resterende OP[35] blijkt dat driekwart van hen pas in de periode 2037-2043 de pensioenleeftijd van 67 jaar zal bereiken. De volledige uitstroom ten gevolge van de pensioengerechtigde leeftijd zou in de vijf instellingen pas worden bereikt in de periode 2051-2057.

[33] AAP-personeelsleden hebben het recht door het verrichten van wetenschappelijk onderzoek of het ontvangen van academisch onderwijs ten minste de helft van hun werktijd aan de voorbereiding van een doctoraatsproefschrift te besteden. Artikel V.6 van de Codex Hoger Onderwijs.

[34] Bij de U Antwerpen hebben de personeelsaantallen alleen betrekking op de opleiding architectuur van het studiegebied architectuur. De personeelsleden verbonden aan de opleidingen interieurarchitectuur zijn niet inbegrepen.

[35] In vier van de vijf instellingen gaat het om het OP van de drie onderzochte studiegebieden, in één instelling gaat het om het OP in alle geïntegreerde studiegebieden.

De onderstaande tabel toont dat de daling van het OP in alle universiteiten, met uitzondering van de U Antwerpen, meer dan volledig gecompenseerd wordt door een toename van ZAP en AAP.

Tabel 11 – Onderzochte studiegebieden: evolutie personeelskader (OP-ZAP-AAP) van de onderzochte studiegebieden 2013-2016

Geïntegreerde studiegebied	Universiteit	OP 2013	OP 2016	Daling OP 2013-2016	ZAP 2016	AAP 2016	Saldo
Architectuur	KU Leuven	156	124	-32	11	45	+24
	U Antwerpen[36]	37	28	-9	8	1	0
	U Hasselt	65	36	-29	16	25	+12
(STeR)	VUB	7	4	-3	5	0	+2
Handelswetenschappen en bestuurskunde/ bedrijfskunde	KU Leuven	180	122	-58	48	12	+2
	U Gent	52	37	-15	20	25	+30
Industriële weten-schappen en techno-logie	KU Leuven	330	246	-84	59	50	+25
	U Antwerpen	86	51	-35	21	9	-5
	U Gent (industriële weten-schappen)	104	73	-31	19	33	+21
	U Gent (bio-industriële wetenschappen)	42	29	-13	13	21	+21
	U Hasselt	27	11	-16	12	20	+16
	VUB	17	6	-11	13	0	+2

Bron: Gegevens van de Vlaamse universiteiten

3.3 Evolutie onderzoeksoutput

3.3.1 Publicaties en citaties

Iets meer dan 40% van het variabele onderzoeksgedeelte van de werkingsuitkeringen wordt verdeeld op grond van doctoraten en meer dan 25% op grond van publicaties[37]. Het Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring van de Vlaamse Gemeenschap (ECOOM)[38] meet voor de Vlaamse overheid bij alle universiteiten de onderzoeksoutput in de vorm van boekpublicaties, tijdschriftartikelen, congresbijdragen en citaties.

Het ECOOM bezorgt het AHOVOKS en de universiteiten een meting voor elke universiteit afzonderlijk. Als de universiteiten de onderzoeksprestaties (publicaties en citaties) van de geïntegreerde opleidingen willen kennen, moeten zij die zelf meten. De meting van het ECOOM deelt de output immers in naar wetenschappelijke disciplines[39] en niet volgens de decretaal gedefinieerde (geïntegreerde) studiegebieden[40]. De wetenschappelijke disciplines komen niet overeen met de studiegebieden; meestal zijn ze ruimer.

[36] Alleen de opleiding architectuur van het studiegebied architectuur, exclusief de opleidingen interieurarchitectuur.

[37] Vlaams ministerie van Onderwijs en Vorming, Evaluatie van een aantal aspecten van het financieringsmechanisme in het hoger onderwijs (april 2015), p. 257, hoofdstuk 7.

[38] ECOOM is een interuniversitair consortium met deelname van alle Vlaamse universiteiten, dat onder meer als opdracht heeft een consistent systeem van O&O- en innovatie-indicatoren te ontwikkelen voor de Vlaamse overheid (artikel 63/6 van het decreet betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid van 30 april 2009).

[39] De disciplines zijn opgenomen in bijlage 1 bij het BOF-besluit.

[40] De artikelen II.71, §4, en II.73, §1, van de Codex Hoger Onderwijs.

De gegevens over de publicaties en citaties van de geïntegreerde opleidingen die de universiteiten aan het Rekenhof bezorgden, zijn onvoldoende uniform om vergelijkbaar te zijn. Uit de gesprekken blijkt bovendien dat de benadering en de evaluatie van de output verschillen van universiteit tot universiteit. Bij de meeste universiteiten is evenmin een vergelijking mogelijk van de output vóór en na de integratie. De associaties hadden nochtans al vóór de integratie de opdracht het onderzoek te stimuleren en de coördinatie tussen de universiteiten en de hogescholen te realiseren.

Het korte perspectief van twee tot drie academiejaren na de integratie laat nog niet toe een trend vast te stellen. De evolutie van de indicatoren is vrij grillig. In het algemeen is er een lichte stijging. Eén universiteit volgde de evolutie op van de output over een periode van acht jaar. Die kende pieken en een terugval. De universiteiten wijten de beperkte toename voornamelijk aan de veelheid van opdrachten waarmee het ZAP werd geconfronteerd in de eerste jaren na de integratie.

3.3.2 Onderzoeksprojecten en -contracten

Het succes in de verwerving van middelen voor wetenschappelijke onderzoeksprojecten (onderzoeksfondsen) en van contractueel onderzoek (wetenschappelijke dienstverlening) is een indicator voor de academisering van de geïntegreerde opleidingen. De meerderheid van de universiteiten volgt de evolutie van deze indicator echter onvoldoende op. De verzameling van toewijsbare financiële gegevens per geïntegreerde opleiding kent bovendien specifieke problemen:

- de faculteiten splitsen de financiële stromen niet op per opleiding;
- een aantal projecten kent multidisciplinaire onderzoeksgroepen;
- de projectinkomsten worden niet altijd verdeeld over de verschillende boekjaren waarin het onderzoek plaatsvindt.

Het financieel belang weerspiegelt overigens niet altijd correct het wetenschappelijk belang van de overeenkomsten. De beschikbare gegevens over de beperkte periode (2013-2015) wijzen eerder op een stabiele onderzoeksoutput.

Met de inkomsten uit de onderzoeksopdrachten betalen de universiteiten vooral de onderzoekers. Personeelsgegevens over onderzoekers met een financiering *buiten de werkingsuitkering*, geven dus een beeld van de omvang en de evolutie van het projectmatig en contractueel onderzoek. De personeelsstatistieken van de VLIR[41] rapporteren over dat personeel onder de rubriek *wetenschappelijk personeel*[42] *buiten de werkingsuitkering*. De statistieken delen het personeel echter in naar wetenschappelijke disciplines, die meer studiegebieden en opleidingen overkoepelen.

Het studiegebied architectuur ressorteert onder de discipline architectuur, ruimtelijke ordening en stedenbouw. Het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde ressorteert onder de discipline economie en toegepaste economie. Beide disciplines ressorteren onder de groep humane wetenschappen. De opleidingen van het studiegebied industriële wetenschappen en technologie ressorteren onder verschillende disciplines van

[41] VLIR, Statistische gegevens betreffende het personeel aan de Vlaamse universiteiten, telling 1 februari 2016.

[42] Doctoraal en postdoctoraal personeel, exclusief gastprofessoren.

de groep exacte en toegepaste wetenschappen. Tot alle disciplines in de onderstaande tabel behoren zowel personeelsleden van bestaande academische opleidingen, als personeelsleden van geïntegreerde opleidingen, bijvoorbeeld industriële ingenieurs én burgerlijke ingenieurs. Personeelsleden van de beide soorten opleidingen werken doorgaans samen in universitaire onderzoekstructuren.

De onderstaande tabel toont de evolutie van het wetenschappelijk personeel in VTE voor de relevante wetenschappelijke disciplines[43].

Tabel 12 – Evolutie van het wetenschappelijk personeel (VTE) per wetenschappelijke discipline gefinancierd buiten de werkingsuitkeringen (alle universiteiten)

Wetenschappelijke disciplines	2013-2014	2013-2016
Humane wetenschappen		
Architectuur, ruimtelijke ordening en stedenbouw	+27%	+72%
Economie en toegepaste economie	+6%	+22%
Exacte en toegepaste wetenschappen		
Werktuigkunde	+23%	+32%
Materiaaltechnologie	-3%	-1%
Toegepaste biologische wetenschappen	+13%	+8%
Bouwkunde	+8%	+26%
Elektronica en elektrotechniek	+14%	+19%
Technische en toegepaste scheikunde	+21%	+24%
Gemiddelde disciplines	*+14%*	*+25%*

Bron: VLIR: Statistische gegevens betreffende het personeel aan de Vlaamse universiteiten

In een aantal wetenschappelijke disciplines met geïntegreerde studiegebieden groeide het personeelsaantal sterk aan tussen 1 februari 2013 en 1 februari 2014. De groei van het onderzoek na 2014 was stevig bij de disciplines architectuur, ruimtelijke ordening en stedenbouw, en economie en toegepaste economie. De meeste disciplines van de groep exacte en toegepaste wetenschappen kenden na 2014 daarentegen een lichte groei, een stilstand of achteruitgang. Alleen bouwkunde en werktuigkunde kenden een sterke en permanente groei van het onderzoek.

De universiteiten bezorgden aanvullende gegevens over de evolutie van het bijzonder academisch personeel (BAP)[44], specifiek verbonden aan de geïntegreerde opleidingen. Dat BAP bestaat hoofdzakelijk uit onderzoeksmedewerkers (doctorale en postdoctorale) en daarnaast ook uit gastprofessoren[45] en onderwijzend personeel dat niet ten laste van de werkingsuitkeringen valt. Tot het BAP en het wetenschappelijk personeel buiten de werkingsuitkering (tabel 12) behoren dus nagenoeg dezelfde personeelcategorieën. De universiteiten financieren het BAP niet met werkingsuitkeringen, maar voornamelijk met aanvullende onderzoeksmiddelen, onderzoeksfondsen voor specifieke projecten en beurzen voor doctoraatsstudenten[46]. De cijfers over het BAP geven een zuiverder beeld van het onderzoek in de geïntegreerde opleidingen, dan de evolutie van het wetenschappelijk personeel in brede wetenschappelijke disciplines.

[43] In zijn statistieken over het Vlaams universiteitspersoneel rapporteert de VLIR in de tabel *wetenschappelijk personeel buiten de werkingsuitkering* over het doctoraal en het postdoctoraal personeel.

[44] De teldatum van deze gegevens stemde niet altijd overeen met die uit de VLIR-statistieken en verschilde onderling tussen de universiteiten.

[45] Het aantal gastprofessoren is beperkt en werd niet in de tabellen verwerkt.

[46] Doctorale onderzoekers werken minstens de helft van hun opdracht aan hun doctoraat en de meeste postdoctorale onderzoekers werken in het kader van onderzoeksprojecten.

Tabel 13 – Evolutie van het BAP (in koppen) van de onderzochte geïntegreerde studiegebieden

Geïntegreerd studiegebied	Universiteit	2013	2016	Totale stijging
Architectuur	KU Leuven	27	59	
	U Antwerpen[47]	23	27	
	U Gent	*	*	
	U Hasselt	12	22	
	VUB	0	10	
Totaal		*62*	*118*	*90%*
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde	KU Leuven	88	115	
	U Gent	5	19	
Totaal		*93*	*134*	*44%*
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	125	214	
	U Antwerpen	32	49	
	U Gent	21	87	
	U Hasselt	15	29	
	VUB	1	11	
Totaal		*194*	*390*	*101%*
Algemeen totaal		*349*	*642*	*84%*

Bron: gegevens van de Vlaamse universiteiten

In de drie geïntegreerde studiegebieden steeg het aantal onderzoekers.

3.3.3 Doctoraten

Lopende doctoraten

De universiteiten hebben in de drie studiegebieden in eigen doctoraatstitels voorzien, met uitzondering van de KU Leuven in het studiegebied handelswetenschappen en bedrijfskunde en de VUB in de opleiding STeR[48]. De onderstaande tabellen geven de evolutie weer van de aantallen lopende doctoraten van het academiejaar 2013-2014 tot 2015-2016 per universiteit, zoals de universiteiten die aan het Rekenhof hebben bezorgd. De universiteiten volgen deze indicator niet specifiek op voor de geïntegreerde opleidingen. De opvolging van de doctoraten gebeurt meestal op een hoger niveau (wetenschapsdisciplines of studiegebieden). Ze kunnen evenmin opvolgen hoeveel afgestudeerden van hun geïntegreerde opleidingen een doctoraatstraject starten of een doctoraatstitel behalen.

De cijfers van de KU Leuven (voor alle studiegebieden) en de VUB (voor de opleiding STeR) betreffen de evolutie van de lopende doctoraten met een (co-)promotor verbonden aan de faculteit of opleiding. De cijfers van de andere universiteiten en de VUB voor industriële wetenschappen en technologie, betreffen de evolutie van de lopende doctoraatstrajecten waarin specifiek werd voorzien in de studiegebieden (eigen doctoraatstitels). In het studiegebied architectuur gaat het alleen om de doctoraten architectuur, zonder de doctoraten in de interieurarchitectuur.

[47] De BAP-cijfers van de U Antwerpen zijn voor de drie studiegebieden inclusief niet-onderzoeksactief BAP.

[48] De tabel vermeldt doctoraten STeR apart en telt ze niet mee voor het aantal doctoraten van het studiegebied architectuur, evenmin als voor het aantal doctoraten in de industriële wetenschappen en technologie.

Tabel 14 – Evolutie van lopende doctoraten in de onderzochte studiegebieden bij de vijf universiteiten

Studiegebied	Universiteit	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Architectuur	KU Leuven	17	33	46
	U Antwerpen	11	10	8
	U Hasselt	14	13	19
Totaal		*42*	*56*	*73*
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde	KU Leuven	43	76	86
	U Gent	0	5	16
Totaal		*43*	*81*	*102*
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	229	258	267
	U Antwerpen	10	33	43
	U Gent	12	27	45
	U Hasselt	13	21	33
	VUB	-	11	7
Totaal		*264*	*350*	*395*
STeR	VUB	-	3	5

Bron: gegevens van de Vlaamse universiteiten

Voor elk studiegebied is het aantal lopende doctoraten in stijgende lijn. De sterkste stijging doet zich voor in het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde.

Gerealiseerde doctoraten

De onderstaande tabel biedt een overzicht van de al gerealiseerde doctoraten[49].

Tabel 15 – Evolutie afgelegde doctoraten in de onderzochte studiegebieden bij de vijf universiteiten

Studiegebied	Universiteit	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Architectuur	KU Leuven	1	1	2
	U Antwerpen	0	1	1
	U Hasselt[50]	4	0	1
Totaal		*5*	*2*	*4*
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde	KU Leuven	5	7	8
	U Gent	0	0	0
Totaal		*5*	*7*	*8*
Industriële wetenschappen en technologie	KU Leuven	26	36	25
	U Antwerpen	0	1	2
	U Gent	0	0	1
	U Hasselt	2	1	1
	VUB	0	1	0
Totaal		*28*	*39*	*29*
STeR	VUB	4	1	0
Algemeen totaal		*42*	*49*	*41*

Bron: gegevens van de Vlaamse universiteiten

[49] De definitie is dezelfde als die gehanteerd voor de lopende doctoraten.

[50] De U Hasselt had al vóór 2013 in een doctoraatstitel architectuur voorzien en doctoraten architectuur gerealiseerd.

In de drie studiegebieden zijn nog maar weinig doctoraten gerealiseerd. De belangrijkste verklaring hiervoor is de recente invoering van de doctoraatstrajecten. Zo hebben sommige onderzochte studiegebieden[51] pas in 2013-2014 in eigen doctoraatstrajecten voorzien. Er zijn weliswaar doctorandi die al voor de integratie een aanverwant doctoraatstraject waren gestart. Vier van de vijf opleidingen industriële wetenschappen en technologie onderschrijven dat ze nog te weinig afgestudeerde masters konden motiveren. Afgestudeerden zouden zich nog te weinig aangesproken weten door het doctoraatstraject en de toekomstperspectieven die dat biedt. Ook de opleidingen architectuur gaven een beperkte interesse bij de afgestudeerden aan.

3.4 Opvolging academisering

3.4.1 Opvolging van het onderwijs

Interne opvolging

De decreetgever verplicht de ambtshalve geregistreerde hogescholen en universiteiten toe te zien op de kwaliteit van hun onderwijsactiviteiten[52]. Alle universiteiten hebben daarom op instellingsniveau een methode voor interne kwaliteitszorg uitgewerkt die de onderwijskwaliteit van de opleidingen bewaakt. Dat geschiedt met de inbreng van studenten, alumni, externe deskundigen uit het beroepenveld en internationale deskundigen. De realisatie van de onderwijsdoelstellingen wordt opgevolgd met een systeem van evaluatie en monitoring[53], waarbij gegevensbanken op instellingsniveau kwantitatieve en kwalitatieve gegevens leveren. De universiteiten willen de prestaties van de geïntegreerde opleidingen toetsen aan die van gelijkaardige internationale opleidingen. Daarvoor bestaat nog geen uitgewerkte methode of planning. Een uitzondering daarop vormt de opleiding handelswetenschappen van de KU Leuven, die een internationaal kwaliteitslabel voor *business schools*[54] verkreeg.

De universiteiten hanteren voor geïntegreerde en bestaande academische opleidingen eenzelfde beoordelingskader, met identieke indicatoren voor onderwijskwaliteit. Het academiseringsproces van de geïntegreerde opleidingen volgen zij dus niet specifiek op. Dat bleek ook uit de aanvullende gegevensverzameling bij de faculteiten en opleidingen waarmee het Rekenhof de academisering in kaart wilde brengen.

Externe opvolging

Na de invoering van de BAMA-structuur startte Vlaanderen het accreditatiestelsel, waarmee het de kwaliteit van het hoger onderwijs wil toetsen en waarborgen. Alle bestaande opleidingen moesten tegen het einde van het academiejaar 2012-2013 geaccrediteerd zijn[55]. Van 1 februari 2005 tot 1 september 2013 toetste de NVAO een eerste keer de kwaliteit van alle

---

51 Bijvoorbeeld de studiegebieden handelswetenschappen en bestuurskunde en industriële wetenschappen en technologie in de U Gent en het studiegebied industriële wetenschappen en technologie in de U Antwerpen.

52 Codex Hoger Onderwijs, hoofdstuk 8, artikel II.122.

53 Dat komt overeen met de derde standaard (evaluatie en monitoring) van het beoordelingskader voor instellingsreviews van de NVAO.

54 Het kwaliteitslabel *Equis* wordt volgens de opleiding toegekend aan scholen die van internationalisering een topprioriteit maken, hechte banden hebben met het beleid en het bedrijfsleven, en uitmunten in de kwaliteitszorg voor hun onderwijs en onderzoek.

55 Opdat een opleiding van het hoger onderwijs gefinancierd kan worden en ze recht heeft diploma's uit te reiken.

Vlaamse opleidingen in het hoger onderwijs. De academiserende bachelors en masters van de hogescholen kwamen pas op het einde van die eerste accreditatieronde aan de beurt, in de periode 2010-2012.

De decreetgever voorzag voor de accreditatie van de academiserende opleidingen (vóór de integratie) in een overgangsregeling: "De NVAO beoordeelt de aanwezigheid van voldoende generieke kwaliteitswaarborgen in de academiserende opleidingen aan de hogescholen, met inachtneming van het overgangsmatig karakter van de wetenschappelijke ondersteuning en de verwevenheid van het onderwijs in de opleidingen met wetenschappelijk onderzoek, voor zover de hogeschool het accreditatiedossier heeft ingediend voor het einde van het academiejaar 2012-2013"[56]. Uit haar leidraad academisering blijkt dat de NVAO de beoordeling uitvoerde door te bekijken of de plannen en de feitelijke realisaties voldoende aannemelijk maakten dat de academiseringsdoelstellingen gerealiseerd zouden zijn.

De eerste accreditatie verliep niet probleemloos. Kwaliteitsproblemen deden zich bij 17 (bachelor of master) van de 225 academiserende opleidingen voor (7,5%). Deze opleidingen legden alle een verbeterplan voor. Ze werden na een verbetertraject aanvullend extern beoordeeld (in de periode 2013-2015) op de kwaliteitskenmerken waarvoor ze oorspronkelijk tekort schoten en werden door de NVAO geaccrediteerd.

In 2015 heeft de Vlaamse Gemeenschap het stelsel van kwaliteitsbewaking voor de onderwijsactiviteiten van het hoger onderwijs gewijzigd. Zij bood de universiteiten en hogescholen de mogelijkheid te opteren voor een instellingsreview (een doorlichting om de zes jaar waarbij de NVAO de instelling in haar totaliteit beoordeelt) met een pilot over de regie van de kwaliteitsborging. Alle universiteiten en hogescholen kozen daarvoor, zodat ze sinds midden 2015 vrijgesteld zijn van opleidingsvisitaties, behalve voor nieuwe opleidingen, opleidingen in een hersteltraject en internationaal georganiseerde opleidingen[57]. Dat heeft tot gevolg dat er geen systematische externe opvolging meer is van het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen.

3.4.2 Opvolging van het onderzoek

De universiteiten dienen ook te zorgen voor de interne en externe kwaliteitszorg van hun onderzoeksactiviteiten[58]. Zij moeten permanent en op eigen initiatief toezien op de kwaliteit van hun onderzoeksactiviteiten en moeten zoveel mogelijk met andere binnenlandse en buitenlandse instellingen in een regelmatige beoordeling voorzien, ten minste om de acht jaar, van de kwaliteit van de onderzoeksactiviteiten van de instelling. De KU Leuven, de U Gent en de U Antwerpen organiseerden al onderzoeksvisitaties, maar tot op heden nog niet voor de geïntegreerde opleidingen[59]. De VUB en de U Hasselt beslisten geen onderzoeksvisitaties te organiseren. Zij hebben uitsluitend een vorm van toezicht op het onderzoek in het kader van de kwaliteitsbewaking van het onderwijs.

Het is niet duidelijk welke plaats de verplichte zorg voor de kwaliteit van het onderzoek in de universiteiten krijgt ten opzichte van de kwaliteitsbewaking van het onderwijs. Academisch

---

[56] Artikel 124, §9, van het structuurdecreet (niet opgenomen in de Codex Hoger Onderwijs).
[57] Codex Hoger Onderwijs, artikel II.387/1.
[58] Codex Hoger Onderwijs, artikel II.121. 1°.
[59] Uitgezonderd kinesitherapie.

onderwijs veronderstelt immers inbedding in wetenschappelijk onderzoek. Het is ook opvallend dat de zorg voor de kwaliteit van het onderzoek geen prioritaire rol krijgt in de opvolging van de geïntegreerde opleidingen. Alle universiteiten zijn het er nochtans over eens dat voor de onderzoeksoutput en -competenties van de geïntegreerde opleidingen in de komende jaren nog een verdere verbetering moet worden nagestreefd. Ze willen echter liever geen expliciete normen hanteren.

3.5 Conclusies

Rekening houdend met het korte perspectief van drie academiejaren na de integratie, wijst het Rekenhof op enkele knelpunten.

- Het aandeel onderzoekers in het personeelskader, een belangrijke voorwaarde voor academisering, blijft nog beperkt en het overwicht van het overgenomen onderwijzend personeel blijft ook op lange termijn groot. In de drie onderzochte studiegebieden bereikt het ZAP in 2016 gemiddeld 30% van het OP en het ZAP samen. Slechts een beperkt deel van het OP3 kon bij of na de integratie promoveren tot ZAP. Van het resterende OP, dat pas na 2043 grotendeels zal uitgestroomd zijn, zijn er nog maar weinigen gemotiveerd voor een doorstroming naar het ZAP. Wel is er een groeiende groep van beginnende onderzoekers (AAP) en bijzonder academisch personeel (BAP). Het OP dat niet overstapt naar het ZAP-statuut, behoudt het hogeschoolstatuut. Dat bezorgt de universiteiten bijkomende administratieve lasten.
- De citaties en publicaties stijgen licht, maar de evolutie van de onderzoeksprojecten en -overeenkomsten vertoonde nog geen stijgende trend in de financiering, wel in personeelsaantallen. De financiële informatie over het contractonderzoek is bovendien ontoereikend, terwijl die net een belangrijke indicator is voor de evolutie van het toepassingsgericht onderzoek.
- Het aantal lopende doctoraten stijgt en kent in alle universiteiten en studiegebieden geleidelijk meer succes. Toch gaven opleidingen aan dat de motivatie voor het doctoraatstraject nog beperkt is.

De universiteiten evalueren het academiseringsproces positief, maar erkennen dat de geïntegreerde opleidingen nog een academiseringstraject moeten afleggen. Zij volgen de geïntegreerde opleidingen echter niet op met specifieke indicatoren, maar hanteren dezelfde indicatoren als voor de andere academische opleidingen. In het algemeen zijn bij de universiteiten onvoldoende gegevens beschikbaar over de indicatoren voor academisering van de geïntegreerde opleidingen. Evenmin wordt het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen systematisch extern opgevolgd.

HOOFDSTUK 4

Behoud van de eigen gerichtheid van de geïntegreerde opleidingen

4.1 Domeinspecifieke leerresultaten

Eén van de doelstellingen van de integratie was het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen te verhogen zonder de eigen (professionele) gerichtheid in gevaar te brengen[60]. De Vlaamse onderwijsminister gaf daarom de VLUHR de opdracht de domeinspecifieke leerresultaten (DLR) voor de studiegebieden van de geïntegreerde opleidingen opnieuw te beschrijven, opdat zij voldoende op het afnemende werkveld gericht blijven.

Onder de coördinatie van de VLUHR hebben de universiteiten DLR-families vastgesteld voor:

- industriële wetenschappen, biowetenschappen en burgerlijk ingenieurs, en bio-ingenieurs;
- architectuur en ingenieurswetenschappen architectuur;
- toegepaste taalkunde en taal- en letterkunde.

De opmaak van de DLR-families heeft de leerresultaten voor de betrokken studiegebieden aangescherpt. De DLR hebben de beoogde academische competenties versterkt en de toepassingsgerichte vaardigheden en de verschillen met aanverwante opleidingen duidelijk beschreven.

De opleidingsverantwoordelijken van het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde baseerden het profiel van de opleidingen handelswetenschappen op de DLR, gevalideerd in het kader van een toets nieuwe opleiding voor de U Hasselt. Voor de bachelor en master in de bestuurskunde en het publiek management werden de DLR niet opnieuw omschreven. Drie kleine, niet door het Rekenhof onderzochte, geïntegreerde studiegebieden beschikken nog niet over goedgekeurde DLR: sociale gezondheidswetenschappen, productontwikkeling en conservatie en restauratie.

Volgens de opleidingsverantwoordelijken heeft de opstelling van de DLR ze voldoende ondersteund voor de bepaling en bewaking van het profiel van de geïntegreerde opleidingen.

[60] Vlaams Parlement, Stuk 591 (2009-2010) - Nr. 6, van 8 juli 2010. Maatschappelijke beleidsnota over de hervorming van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Motie van aanbeveling aangenomen door de plenaire vergadering.

4.2 Studieprogramma

De verschillen in gerichtheid van geïntegreerde en aanverwante opleidingen hebben als gevolg dat een kleiner deel van het studieprogramma van de geïntegreerde opleidingen betrekking heeft op analytische competenties, kwantitatieve vorming en een abstract theoretisch kennisniveau. In de plaats daarvan komen er studieonderdelen die zich richten op toepassingsgerichte vaardigheden en kennis. De universiteiten hebben voorbereidingsprogramma's vastgesteld, die de vereiste kennis en vaardigheden bijbrengen om te kunnen doorstromen van geïntegreerde bachelors of masters naar aanverwante masters.

De geselecteerde studiegebieden formuleerden de kern van hun specifieke gerichtheid als volgt:

- de opleidingen in het studiegebied architectuur leggen de focus op het creatieve en het ontwerpen;
- de opleidingen in het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde hebben studieonderdelen gericht op management- en ondernemerschapsvaardigheden;
- de opleidingen in het studiegebied industriële wetenschappen en technologie hebben studieonderdelen gericht op de toepassing van theoretische kennis en abstracte concepten.

De opleidingen omschreven in de interviews ook een aantal specifieke punten van gerichtheid die ze willen bewaren:

- toepassingsgericht onderwijs dat sterk georiënteerd is op het afnemend werkveld;
- behoud van de specifieke TSO-instroom uit het secundair onderwijs;
- onderzoek dat toepassingsgericht is, waarbij de studenten de verworven kennis en onderzoeksvaardigheden inzetten om concrete bedrijfsvraagstukken op te lossen;
- een onderwijsmethodiek met sterke studiebegeleiding en projectmatig werken in kleine studentengroepen.

4.3 Beroepenveld

Volgens de bezochte opleidingen in het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde maakt slechts een minderheid van de vacatures een onderscheid tussen masters in de handelswetenschappen en masters in de toegepaste economische wetenschappen.

Volgens de bezochte opleidingen industriële wetenschappen en technologie maakt het beroepenveld een onderscheid tussen de master in de industriële wetenschappen en de master in de ingenieurswetenschappen (burgerlijk ingenieur), maar zij onderkennen ook een zekere overlapping in de profielen die het werkveld vraagt. Een studie van de VDAB[61] stelde vast dat bijna de helft van de vacatures voor ingenieurs geen specificatie van de ingenieursopleiding (industrieel of burgerlijk) bevat.

[61] VDAB ontcijfert nr. 28: Gezocht: ingenieur of in**genie**ur (2012).

Uit de documenten van de opleidingen architectuur blijkt dat de master in de architectuur en de master ingenieurswetenschappen-architectuur nog altijd een sterk verschillend profiel hebben. Ze zijn gericht op een verschillend beroepenveld.

4.4 Instroom secundair onderwijs

De onderzochte geïntegreerde opleidingen hadden voor de integratie een grotere instroom uit het TSO dan aanverwante academische opleidingen. De opleidingen willen ook na de integratie deze specifieke instroom uit het TSO behouden. Tabel 16 toont de evolutie van de instroom van trajectstarters vóór en na de integratie. De periode vóór de integratie gaat over de academiejaren 2010 tot en met 2013, de periode na de integratie gaat over de academiejaren 2013 tot en met 2016.

Tabel 16 – Instroom (trajectstarters) uit ASO en TSO vóór en na integratie (in procenten)

	ASO			TSO		
Geïntegreerde studiegebieden	Vóór	Na	Evolutie	Vóór	Na	Evolutie
Architectuur	57,87	56,72	-1,15	19,20	16,69	-2,51
Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde	75,87	80,44	4,57	12,62	8,11	-4,51
Industriële wetenschappen en technologie	65,45	67,73	2,27	28,62	25,74	-2,87
Aanverwante studiegebieden of opleidingen	Vóór	Na	Evolutie	Vóór	Na	Evolutie
Opl. ingenieurswetenschappen: architectuur	88,41	88,90	0,49	3,05	4,32	1,27
St. economische en toegepaste economische wetenschappen	91,31	91,07	-0,24	3,41	3,33	-0,08
St. toegepaste wetenschappen	91,74	92,62	0,88	3,67	3,39	-0,28

Bron: AHOVOKS

Het vergt verder onderzoek om de precieze oorzaken te kennen, maar tabel 16 toont dat in de periode na de integratie de ASO-instroom steeg bij de studiegebieden industriële wetenschappen en technologie en handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde. De TSO-instroom daarentegen daalde in de twee studiegebieden. Het studiegebied architectuur kende na de integratie een lichte daling van de ASO- én TSO-instroom. Bij het ASO was de daling kleiner. Die terugloop is te wijten aan een sterke verhoging van het aantal studenten met een niet gespecificeerd diploma (meestal buitenlandse). Dit studiegebied heeft ook een aanzienlijke instroom uit het KSO (15%). Deze instroom is stabiel gebleven in de periode voor en na de integratie.

4.5 Rationalisatieplannen na de integratie

De Vlaamse Regering keurde vóór de integratie verschillende rationalisatieplannen goed, die de universiteiten en hogescholen hadden ingediend[62]. De beleidsnota Onderwijs 2014-2019[63] stelt dat de Vlaamse Regering nog verder werk wil maken van een rationalisering van het opleidingsaanbod, samen met de associaties, hogescholen en universiteiten. Zij streeft daarbij zowel naar inhoudelijke transparantie (een overzichtelijk aantal basisopleidingen en een

[62] Besluit van de Vlaamse Regering van 11 december 2009 tot goedkeuring van de in 2009 ingediende rationalisatieplannen hoger onderwijs.

[63] Vlaams Parlement, Stuk 133 (2014-2015) – Nr. 1, p. 42-43.

duidelijke naamgeving), als naar organisatorische optimalisatie (schaalgrootte, geografische spreiding, structurele samenwerking tussen instellingen).

In de vergadering van de Commissie voor Onderwijs van het Vlaams Parlement van 13 oktober 2016 gaf de minister uitleg over de voorstellen tot rationalisatie die de VLUHR op 5 oktober 2016 had voorgelegd. De universiteiten rapporteerden over de voortgang die zij sedert april 2015 hebben gemaakt op het vlak van rationalisatie. Twee van de vier aanvullende initiatieven tot rationalisatie hebben betrekking op geïntegreerde opleidingen, meer bepaald op de opleidingen industriële wetenschappen. De universiteiten streven naar een verdere afstemming van de opleidingsstructuur van de bacheloropleidingen, om vanaf het academiejaar 2017-2018 al deze opleidingen een gelijke en transparante opbouw te geven, namelijk een brede bacheloropleiding industriële wetenschappen met verschillende richtingen die rechtstreeks op de master zijn afgestemd. Dat betekent concreet dat zij verschillende bacheloropleidingen industriële wetenschappen samenvoegen tot één brede bacheloropleiding met verschillende afstudeerrichtingen. Met uitzondering van de U Gent hebben alle universiteiten deze hervorming al in het academiejaar 2016-2017 uitgevoerd. In de U Antwerpen heeft deze rationalisatie tot gevolg dat de faculteit toegepaste ingenieurswetenschappen van de campussen Hoboken en Antwerpen (Paardenmarkt) verhuisd is naar één campus (Groenenborger). Ter uitvoering van de rationalisatieplannen die al vóór de integratie waren goedgekeurd, richtten de U Hasselt en de KU Leuven gezamenlijk de bachelor- en masteropleidingen industriële wetenschappen in. De KU Leuven plant geen verdere snoei van de reglementair toegestane vestigingsplaatsen. Ook werken de universiteiten aan een vernieuwd, transparant en efficiënt aanbod van schakelprogramma's voor de masteropleidingen industrieel ingenieur[64].

In de gesprekken met de faculteiten en onderwijsdiensten van de universiteiten werd in brede zin geïnformeerd naar de mogelijkheden om na de integratie nog te rationaliseren. Door de aandacht voor de eigen gerichtheid bleven gemeenschappelijke studieonderdelen met aanverwante opleidingen beperkt. De onderlinge samenwerking tussen geïntegreerde en aanverwante academische opleidingen ligt voornamelijk op het vlak van onderzoek en onderzoeksinfrastructuur, maar ook op het gebied van kwaliteitsbewaking, internationalisering, opleidingsoverschrijdende personeelsaanwending en ondersteunende diensten. De universiteiten hebben geen plannen om geïntegreerde en aanverwante opleidingen om te vormen tot één opleiding met meerdere afstudeerrichtingen. De faculteit economie en bedrijfskunde van de U Gent acht het wel waarschijnlijk dat de opleiding handelswetenschappen op termijn samensmelt met de opleiding toegepaste economische wetenschappen. Concrete plannen bestaan daarover echter nog niet.

Bij de overheveling van de onderwijsbevoegdheden voor de geïntegreerde opleidingen naar de universiteiten, opteerde de decreetgever ervoor de vestigingsplaatsen van de geïntegreerde opleidingen te behouden. Nochtans zou een zelfde vestigingsplaats voor de geïntegreerde opleidingen en de aanverwante academische opleidingen de ondersteuning door de universitaire onderzoekscapaciteit kunnen bevorderen. De decreetgever voorziet evenwel alleen voor de hogescholen in de mogelijkheid hun vestigingen te wijzigen. Voor de universiteiten voorziet de decreetgever niet in deze mogelijkheid.

[64] Commissievergadering nr. C34 (2016-2017) – 13 oktober 2016.

4.6 Conclusies

Voor bijna alle opleidingen van de onderzochte studiegebieden zijn DLR vastgesteld die de opleidingen voldoende ondersteund hebben bij de bepaling en bewaking van het eigen profiel. De verschillen in gerichtheid met aanverwante opleidingen blijken voldoende uit de opleidingsonderdelen van het studieprogramma. Er bestaat unanimiteit over de specifieke gerichtheid van de geïntegreerde opleidingen. De opleidingen omschreven zelf ook de specifieke kenmerken die ze willen bewaren, zoals de specifieke TSO-instroom.

Na de integratie daalde de TSO-instroom echter in de studiegebieden industriële wetenschappen en technologie en handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde, terwijl de ASO-instroom in die studiegebieden steeg. Na de integratie wijzigde de ASO/TSO-instroom van de aanverwante academische opleidingen nauwelijks. De verschillen in ASO/TSO-instroom tussen geïntegreerde en aanverwante opleidingen blijven evenwel aanzienlijk in de studiegebieden industriële wetenschappen en technologie en architectuur.

De mate waarin het beroepenveld van de onderzochte geïntegreerde opleidingen verschilt van dat van de aanverwante academische opleidingen, hangt af van het studiegebied. Zo verschilt het beroepenveld voor architect sterk van dat van ingenieur-architect, maar is er een zekere overlapping in de gevraagde profielen voor ingenieur en maakt een meerderheid van de vacatures geen onderscheid tussen masters in de handelswetenschappen en masters in de toegepaste economische wetenschappen.

De meeste universiteiten hebben al in 2016-2017 het opleidingsaanbod industrieel ingenieur gerationaliseerd, met een samenvoeging van de verschillende bacheloropleidingen industriële wetenschappen tot één bacheloropleiding met meerdere afstudeerrichtingen. De universiteiten hebben geen plannen om in het aanbod van geïntegreerde en aanverwante opleidingen nog verder te rationaliseren, terwijl daarvoor vooral in het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde nog mogelijkheden bestaan. Het decretaal kader laat de universiteiten niet toe autonoom herschikkingen uit te voeren die de vestigingsplaats wijzigen, ook niet als die rationalisatie of academisering kunnen bevorderen.

HOOFDSTUK 5

Academisering van de kunstopleidingen

5.1 Hoger kunstonderwijs: structuur, aanbod en marktaandeel

Voor de hogere kunstopleidingen werd niet gekozen voor een integratie in de universiteiten. De hogescholen blijven bevoegd voor het aanbod van academische opleidingen in het hoger kunstonderwijs. In een hogeschool zijn *Schools of Arts* aparte structuren, die geen rechtspersoonlijkheid hebben, maar een grote autonomie genieten. Een *School of Arts* heeft behalve de organisatie van het hoger kunstonderwijs, ook onderzoek in de kunsten als opdracht, in samenwerking met een universiteit[65]. De inbreng van de universiteiten[66] blijft voor de *Schools of Arts* belangrijk voor het wetenschappelijk onderzoek, de verzekering van het academisch niveau van het onderwijs en de vorming van de doctorandi[67]. De Vlaamse overheid verstrekt ook aan de *Schools of Arts* aanvullende onderzoeksmiddelen voor de uitbouw van het onderzoek van de academische kunstopleidingen.

In het academiejaar 2015-2016 telde het hoger kunstonderwijs in Vlaanderen 6.695 studenten of bijna 3% van alle studenten in het hoger onderwijs. 844 studenten of 12,61% van de studenten in de studiegebieden van het hoger kunstonderwijs, waren ingeschreven in een professionele bachelor[68]. De studenten waren verdeeld over twee studiegebieden:

- audiovisuele en beeldende kunst,
- muziek en podiumkunsten.

[65] Codex Hoger Onderwijs, artikel II.7, §2, 4°.

[66] Een *School of Arts* wordt ook bestuurd door een raad waarvan minimaal 30% en maximaal 49% van de effectief stemgerechtigde leden voorgedragen wordt door de universiteit van de associatie waartoe de hogeschool behoort.

[67] Vlaams Parlement, Stuk 1655 (2011-2012) – Nr. 1, memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, p. 24.

[68] Hoger onderwijs in cijfers: academiejaar 2015-2016.

Tabel 17 –Studiegebieden Schools of Arts

Hogeschool	Aantal hogeschool-studenten	Schools of Arts	Studenten School of Arts	Studiegebied
LUCA School of Arts Brussel	2.679	LUCA School of Arts Brussel	[69]2.679	Audiovisuele en beeldende kunst
				Muziek en podiumkunsten
Erasmushogeschool Brussel	5.270	Koninklijk Conservatorium Brussel	655	Muziek en podiumkunsten
		Royal Institute for Theatre, Cinema and Sound (RITCS) Brussel	593	Audiovisuele en beeldende kunst
Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen	9.642	Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen	524	Audiovisuele en beeldende kunst
		Koninklijk Conservatorium Antwerpen	516	Muziek en podiumkunsten
Karel de Grote-Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen	11.754	Sint Lucas Antwerpen (St Lucas University College of Art & Design Antwerp)	390	Audiovisuele en beeldende kunst
Hogeschool Gent	13.400	Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en Koninklijk Conservatorium Gent	802	Audiovisuele en beeldende kunst
			526	Muziek en podiumkunsten
Hogeschool PXL Hasselt	7.144	PXL-MAD Hasselt	[70]683	Audiovisuele en beeldende kunst
			197	Muziek en podiumkunsten
Totaal	49.889		7.565	

Bron: Hoger onderwijs in cijfers: academiejaar 2015-2016

Zes hogescholen hebben een of meer *Schools of Arts* opgericht en bieden professioneel gerichte bacheloropleidingen of academisch gerichte bachelor- en masteropleidingen aan in de studiegebieden van het hoger kunstonderwijs[71]. Vijf van de zes bieden opleidingen aan in beide studiegebieden en twee van de vijf hogescholen hebben voor elk van de twee studiegebieden een afzonderlijke *School of Arts* opgericht. Vier van de zes hogescholen bieden behalve academische kunstopleidingen ook professionele bachelors in de kunsten aan. LUCA is de grootste *School of Arts* maar tevens de kleinste hogeschool, op de Hogere Zeevaartschool na. Het is een hogeschool die in hoofdzaak kunstopleidingen aanbiedt, aangevuld met kunstgerelateerde opleidingen[72]. De overige *Schools of Arts* situeren zich zowel in grote als in kleine hogescholen[73]. De regelgeving stimuleert de hogescholen en de *Schools of Arts* momenteel niet tot een rationalisatie van het opleidingsaanbod. Onder de hogescholen is er evenmin

[69] Inclusief de studenten (870) van de kunstgerelateerde opleidingen.

[70] Gezamenlijke opleidingen PXL en LUCA.

[71] Codex Hoger Onderwijs, artikel II.59, §3.

[72] Daarom is ze vrijgesteld van de verplichting een *School of Arts* op te richten (Codex Hoger Onderwijs, artikel II.7, §1). Haar opleidingsaanbod voor kunstgerelateerde opleidingen bestaat uit professionele bachelors in de studiegebieden architectuur en industriële wetenschappen en technologie en telt 870 studenten.

[73] Gemiddeld heeft een hogeschool 6.554 studenten in het hoger professioneel onderwijs, exclusief studenten in het hoger kunstonderwijs.

overleg over de rationalisatie van het onderwijsaanbod. De *Schools of Arts* besparen wel door samenwerking, zoals op het vlak van orkestwerking voor de conservatoria.

5.2 Functioneren van de *Schools of Arts* in de hogescholen

Autonomie van de School of Arts

Alle hogescholen en *Schools of Arts* werken volgens de decretaal vastgestelde structuur. Uit de gesprekken met de directeurs van de *Schools of Arts* en de financiële beslissingen van de hogescholen blijkt dat de *Schools of Arts* de beoogde onderwijskundige en financiële autonomie genieten. Vier van de zes zijn tevreden met de huidige situatie en de decretaal voorziene mogelijkheden. LUCA en PXL-MAD, alsook de universiteiten waarmee ze geassocieerd zijn, streven naar meer samenwerking met of integratie in een universiteit. LUCA en de KU Leuven willen opleidingen aanbieden die een *cross-over* zijn tussen kunstopleidingen en klassieke academische opleidingen.

Onderzoek en samenwerking met universiteiten

De *Schools of Arts* evalueren de samenwerking met de universiteiten globaal beschouwd positief. De meerderheid uit wel algemene kritiek op de moeizame contacten voor samenwerking met het ZAP van een universiteit.

De meeste *Schools of Arts* hebben samen met de universiteit van hun associatie onderzoeksinstituten of andere formele structuren opgericht voor onderzoek in de kunsten. De U Antwerpen en de hogescholen van de associatie Antwerpen hebben bijvoorbeeld het *Antwerp Research Institute for the Arts* (ARIA) opgericht. De KU Leuven heeft een Bijzondere Faculteit Kunsten opgericht voor de academische kunstopleidingen van LUCA. Ondanks de structurele mogelijkheden tot samenwerking, nemen personeelsleden van de *Schools of Arts* nauwelijks deel aan onderzoek waarvan een ZAP-lid van de universiteit promotor is. Dat beperkt sterk de mogelijkheid onderzoeksprojecten te realiseren met externe onderzoeksfondsen. De personeelsleden van de *Schools of Arts* kunnen immers als projectpromotor voor onderzoeken geen onderzoeksvoorstel indienen als ze geen ZAP zijn, wat een (deeltijdse) aanstelling aan een universiteit vereist[74].

Ook de deelname aan het bestuur van de *Schools of Arts* door de universiteiten heeft niet voor alle knelpunten tot oplossingen geleid en voldoende nieuwe onderzoeksinitiatieven geïnitieerd.

[74] Zie bijvoorbeeld het reglement voor onderzoeksprojecten van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO).

5.3 Evolutie van de academisering van de opleidingen in de kunsten

Aanvullende onderzoeksmiddelen

De ontwikkeling van het onderzoek in de kunsten, zowel fundamenteel als praktijkgericht[75], is een belangrijke opdracht van de *Schools of Arts*. Zij dragen daarin zelf verantwoordelijkheid, maar ook de universiteiten en de associaties hebben een actieve inbreng en verantwoordelijkheid.

Vanaf het begrotingsjaar 2014 ontvangen de hogescholen aanvullende onderzoeksmiddelen (7.616.782 euro) voor de academisch gerichte kunstopleidingen van hun *Schools of Arts*. Dat bedrag stijgt geleidelijk tot 2023 (tot 12,93 miljoen euro, exclusief indexering). De ontwikkeling van het onderzoek geschiedt vooral met deze aanvullende onderzoeksmiddelen.

Doctoraten in de kunsten: uitreiking, organisatie en evolutie

De uitreiking van doctoraatstitels in de studiegebieden audiovisuele en beeldende kunst en muziek en podiumkunsten blijft de bevoegdheid van de universiteiten. Zij kunnen de graad verlenen in en over de studiegebieden heen. De universiteiten ontvangen voor de organisatie van doctoraatsstudies werkingsuitkeringen, die variëren volgens het aantal uitgereikte doctoraten[76].

De doctoraten in de kunsten vereisen begeleiding door academici die zelf de graad van doctor hebben. Die begeleiding krijgen de doctoraatsstudenten van het ZAP van de universiteiten. Daarnaast begeleidt ook een tweede promotor (co-promotor), die artistieke expertise heeft en verbonden is aan de *School of Arts*, de doctoraatsstudenten. Voor de organisatie van het doctoraat in de kunsten werken de *School of Arts* en de universiteit samen. Het doctoraatsproject is ingebed in een gemeenschappelijke onderzoeksomgeving van de universiteit en de hogeschool.

Het AHOVOKS verzamelt gegevens over de uitgereikte doctoraatsdiploma's en publiceert ze in het statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs (samengevat in tabel 18). De publicatie geeft geen goed en volledig beeld van de uitgereikte doctoraten. Zij vermeldt voor de KU Leuven en de VUB geen doctoraatsdiploma's in de twee kunstenstudiegebieden, aangezien die hun doctoraten niet uitreiken in één van de studiegebieden van de kunsten. In de KU Leuven begeleidt en organiseert de faculteit letteren het doctoraat in de kunsten. In de VUB organiseert het Kunstenplatform[77] het doctoraat in de kunsten. Het wordt uitgereikt en gerangschikt in het studiegebied archeologie en kunstwetenschappen.

De onderstaande tabellen bieden een overzicht van de uitgereikte doctoraten volgens gegevens van de Vlaamse overheid (tabel 18) en gegevens van de universiteiten (tabel 19) die niet overeenstemmen. Omdat de opleidingen niet in de universiteiten werden geïntegreerd, is de academisering hier een continu proces zonder echte breuklijn in 2013-2014. Door de verschillen in de verzameling en ordening van het aantal uitgereikte doctoraten bij de universiteiten

---

75 Zie artikel II. 7, §2, van de Codex Hoger Onderwijs.

76 Tot een bepaald plafond.

77 Het Kunstenplatform is de gemeenschappelijke onderzoeksomgeving van de VUB en de *School of Arts* van de Erasmushogeschool Brussel.

onderling en bij het AHOVOKS is er geen duidelijk, volledig en betrouwbaar beeld van het aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten. Het hierna volgende beeld blijft daardoor noodgedwongen onvolkomen.

Tabel 18 – Aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten volgens de Vlaamse overheid

Uitgereikte doctoraten in de twee kunstenstudiegebieden	2012-2013	2013-2014	2014-2015	Totaal
Audiovisuele en beeldende kunsten	3	4	5	12
Muziek en podiumkunsten	0	5	1	6
Totaal	3	9	6	18

Bron: Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs en het AHOVOKS

Tabel 19 – Aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten volgens de Vlaamse universiteiten

Universiteit en studiegebied	Schools of Arts	2012-2013	2013-2014	2014-2015	Totaal
KU Leuven Diverse studiegebieden	LUCA School of Arts Brussel	3	2	2	7
VUB Archeologie en kunstwetenschappen	Erasmushogeschool Brussel	1	1	4	6
U Hasselt Audiovisuele en beeldende kunst	PXL-MAD School of Arts Hasselt	2	2	2	6
Totaal		**6**	**5**	**8**	**19**
		2012	2013	2014	Totaal
U Antwerpen over de twee studiegebieden heen	Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen Koninklijk Conservatorium Antwerpen Sint Lucas Antwerpen (St Lucas University College of Art & Design Antwerp)	3	0	2	5
U Gent Audiovisuele en beeldende kunst of Muziek en podiumkunsten	Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en het Koninklijk Conservatorium Gent	niet meegedeeld	4	3	7
Totaal		3	4	5	12
Algemeen totaal		9	9	13	31

Bron: Vlaamse universiteiten en hogescholen

De *Schools of Arts* zijn eensgezind positief over de invloed van doctoraten en doctoraal onderzoek op de ontwikkeling van het hoger onderwijs in de kunsten. De hogescholen hebben ook hun eigen personeel gestimuleerd om te doctoreren. Er heerst echter ontevredenheid bij de *Schools of Arts* over de financiering en organisatie ervan. Alleen de universiteiten zijn decretaal bevoegd de graad van doctor te verlenen en de overheid financiert de universiteiten daarvoor.

Behalve een academische inbreng vereist de doctoraatsstudie in de kunsten echter ook een inbreng van de docenten van de betrokken studiegebieden van de *Schools of Arts* (audiovisuele en beeldende kunsten of muziek en podiumkunsten). Niet alle universiteiten honoreren de inbreng van de *Schools of Arts* door bijvoorbeeld die docenten deeltijds aan te stellen als ZAP. Dat statuut biedt de docent van de *School of Arts* een betere toegang tot de onder-

zoeksfaciliteiten van de universiteit. Het zou ook de toegang tot de onderzoeksfondsen en de deelname in onderzoeksprojecten van de universiteit kunnen verbeteren.

Onderzoek in de kunsten

Het onderzoek in de kunsten blijft vaak beperkt tot de mogelijkheden die de overheid biedt met de aanvullende onderzoeksmiddelen, de middelen verleend door de vrijstelling van de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers en, onrechtstreeks, door de financiering van het doctoraal onderzoek[78]. De *Schools of Arts* kunnen ook meedingen naar onderzoeksmiddelen bij andere financieringskanalen voor onderzoek (Vlaamse, federale, Europese en private). Het succes daarin blijkt vooralsnog beperkt. Volgens de *Schools of Arts* zijn die financieringskanalen niet gericht op onderzoek in de kunsten[79], maar ook de beperkte ervaring van het personeel in de formulering van onderzoeksvoorstellen is een hinder.

Niettegenstaande in die mogelijkheid reglementair was voorzien[80], bestaat er nog geen systeem om de output van het onderzoek in de kunsten te meten en te valoriseren, onder meer bij gebrek aan algemeen aanvaarde outputindicatoren. Daardoor verdeelt de Vlaamse overheid de aanvullende onderzoeksmiddelen niet volgens indicatoren die aan de omvang en de kwaliteit van het onderzoek gerelateerd zijn. Over wat een onderzoek in de kunsten inhoudt, lopen de meningen uiteen.

5.4 Conclusies

De *Schools of Arts* werken binnen de hogescholen volgens de decretaal vastgestelde structuur en krijgen daarbij ook de beoogde autonomie. De meeste *Schools of Arts* zijn tevreden over deze structuur, maar twee *Schools of Arts* willen meer samenwerking met de universiteit of zelfs integratie. De *Schools of Arts* zijn ook tevreden met de invloed van doctoraten en doctoraal onderzoek op de ontwikkeling van het hoger onderwijs in de kunsten. Het aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten is echter nog laag. De financiering ervan begunstigt niet de *Schools of Arts* en hun personeel.

Het onderzoek in de kunsten steunt bijna uitsluitend op overheidsfinanciering, met name aanvullende onderzoeksmiddelen, financiering van het doctoraal onderzoek en middelen verleend door de vrijstelling van de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers. De contacten en samenwerking tussen het ZAP van de universiteiten en het personeel van de *Schools of Arts* laten nog ruimte voor verbetering. De *Schools of Arts* slagen er ten slotte maar sporadisch in competitief onderzoeksprojecten toegewezen te krijgen, en er is geen reglementair meetsysteem voor de onderzoeksoutput in de kunsten, waarop de financiering kan steunen.

---

[78] De hogescholen krijgen ook middelen voor hun praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek.

[79] Zo moeten studenten hun aanvraag voor een doctoraat in de kunsten dat wordt gefinancierd door het FWO, indienen bij de groep cultuurwetenschappen, die de beurzen volgens de *Schools of Arts* toekent met uniforme *universitaire* criteria die onvoldoende rekening houden met de specificiteit van de kunstopleidingen.

[80] Artikel III. 39, §5, van de Codex Hoger Onderwijs. Zie ook punt 2.2.1.

HOOFDSTUK 6

Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen

6.1 Onderzoeksopdracht van de hogescholen

Hogescholen zijn werkzaam op het gebied van het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO) en op het gebied van de maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening. Zij moeten, samen met de universiteiten, zorgen voor de overdracht van kennis voor de versterking van de innovatieve kracht van de maatschappelijke en economische sectoren. Het onderzoek aan de hogescholen geschiedt vooral in samenwerking met bedrijven, de *social profit* sector en overheidsdiensten. Het PWO wordt als een essentieel onderdeel van het professioneel hoger onderwijs beschouwd. Samenwerking met de universiteiten is daarbij belangrijk en noodzakelijk. Die samenwerking moet worden gerealiseerd binnen de associaties van universiteiten met hogescholen, die als opdracht hebben: de bevordering van de coördinatie van het onderzoek, meer bepaald van de translatieketen van fundamenteel naar toegepast onderzoek en omgekeerd, en van innovatie[81].

6.2 Geldstromen voor onderzoek

Een essentieel verschil in de financiering van de hogescholen en de universiteiten is dat de werkingsuitkeringen van de hogescholen geen onderzoeksdeel bevatten en de werkingsuitkeringen van de universiteiten behalve een onderwijsdeel ook een onderzoeksdeel bevatten[82]. Voor de hogescholen is er buiten de werkingsuitkering in een specifieke financiering voorzien voor PWO. Ook de middelen van het TETRA-fonds van de Vlaamse overheid vormen een financieringsbron. De hogescholen kunnen zich ook inschrijven, meestal in samenwerking met een universiteit, voor het meer fundamenteel gericht onderzoek dat de Vlaamse en federale overheden en de EU financieren. Meestal treden ze daarvoor in concurrentie met andere onderwijs- en onderzoeksinstellingen. Een andere geldstroom voor onderzoek of dienstverlening genereren de hogescholen door contractueel onderzoek voor bedrijven en lokale overheden. Tot slot kunnen ze ook onderzoek financieren met werkingsuitkeringen of eigen middelen.

De wetgeving op de inkomstenbelastingen[83] stelt de universiteiten en hogescholen die bezoldigingen uitbetalen of toekennen aan onderzoekers, vrij van het storten aan de schatkist van

[81] Artikel II.11 van de Codex Hoger Onderwijs.
[82] Artikel III.5 van de Codex Hoger Onderwijs.
[83] Ingevoerd door de programmawet van 24 december 2002, artikel 385.

80% van de bedrijfsvoorheffing[84]. Op die manier ontstaat extra ruimte voor de financiering van onderzoek.

Het Rekenhof heeft in de onderstaande tabel de verschillende onderzoeksmiddelen van de hogescholen in kaart gebracht op grond van de jaarrekeningen over de boekjaren 2013-2015.

Tabel 20 – Overzicht belangrijkste onderzoeksmiddelen hogescholen, in euro en in verhouding tot de PWO-uitkering

Ontvangsten in euro	2013	%	2014	%	2015	%
PWO-middelen	11.636.143	100%	16.329.462	100%	16.729.462	100%
Maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening	9.908.905	85%	10.408.007	64%	8.477.965	51%
Vrijstelling bedrijfsvoorheffing onderzoekers[85]	14.288.482	123%	12.532.110	77%	10.908.131	65%
TETRA-fonds	6.349.808	55%	3.499.121	21%	[86]-	
Totaal	42.183.338		42.768.700		36.115.558	

Bron: AHOVOKS en jaarrekeningen hogescholen 2013-2015

De PWO-middelen stegen van 2013 tot 2015 met 44%. De ontvangsten uit maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening stegen in 2014 met 5%, maar daalden in 2015 met 19% tegenover 2014. Daardoor evolueerde de verhouding tussen de middelen uit maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening en de PWO-middelen negatief. De daling van het bedrag van de vrijstelling van de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers weerspiegelde zich in een daling van het aantal onderzoekers (zie 6.4). De stijging van de PWO-uitkering van de overheid (zeker vanaf 2017 – zie 6.3) compenseert echter het verlies van de inkomsten en van het bedrag van de vrijstelling, zodat het onderzoek globaal op hetzelfde niveau blijft. De inkomsten uit meer fundamenteel gericht en competitief onderzoek gefinancierd door de Vlaamse en de federale overheid en de EU, zijn vooralsnog beperkt[87].

6.3 Overheidsmiddelen voor PWO

Het was de bedoeling van de Vlaamse Regering[88] het PWO-budget op termijn met een groeipad tot 2023 te brengen naar 5% van het variabele onderwijsdeel voor de professionele opleidingen[89]. Het AHOVOKS verdeelt de middelen voor het PWO over de hogescholen op basis van het aantal opgenomen studiepunten in initiële PBA en BNB. Het is de bedoeling dat de hogescholen die middelen besteden aan het opzetten van een organieke ondersteuningsstructuur en aan de uitvoering van de projecten van PWO[90].

[84] Het AHOVOKS stelde hiertoe het minimale percentage voor de onderzoeksopdracht vast op 20%.

[85] De vermelde vrijstelling omvat de onderzoekers betaald door het AHOVOKS én door de hogescholen.

[86] De jaarrekeningen 2015 vermelden de inkomsten van het TETRA-fonds niet meer afzonderlijk. Daardoor is de tabel onvolledig voor 2015.

[87] Onderzoekers aan hogescholen kunnen ook nog middelen verwerven via andere kanalen, bijvoorbeeld Strategisch Basisonderzoek, KMO-programma en Europese onderzoeksfondsen.

[88] Vlaams Parlement, Stuk 1655 (2011-2012) – Nr. 1, memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, p. 134.

[89] De werkingsuitkering voor de hogescholen bestaat uit een onderwijssokkel en een variabel onderwijsgedeelte verdeeld volgens financieringspunten. In 2016 bedroeg het variabel onderwijsdeel van de hogescholen 537.034.024,03 euro (oorspronkelijke begroting 2016).

[90] Codex Hoger Onderwijs, artikel III.44, §4.

Tabel 21 – Evolutie van de overheidsmiddelen voor PWO-onderzoek aan de hogescholen (in euro)

Begroting	PWO-budget Vlaamse Gemeenschap	Opgenomen studiepunten	Bedrag per studiepunt
2010	9.025.000,00		
2011	10.708.000,00		
2012	11.039.000,00	4.828.889,40	2,29
2013	11.636.143,20	4.960.202,00	2,35
2014	16.329.461,71	5.117.904,20	3,19
2015	16.729.461,71	5.282.551,70	3,17
2016	17.303.071,34	5.454.024,90	3,17

Bron: Vlaams ministerie van Onderwijs en Vorming: AHOVOKS

Doordat de Vlaamse overheid een relatief klein bedrag per opgenomen studiepunt toekent, ontvingen de hogescholen met het laagste studentenaantal op het ogenblik van de integratie geen PWO-onderzoeksmiddelen van betekenis, zoals de onderstaande tabel aantoont.

Tabel 22 – PWO-middelen voor hogescholen met laag studentenaantal (in euro)

PWO-middelen 2012	Euro
Hogeschool Sint-Lukas Brussel	0
Internationale Hogeschool Groep T	102.925,43
Hogeschool voor Wetenschappen en Kunst	123.304,50
PWO-middelen 2013	
LUCA School of Arts	119.115,91
Erasmushogeschool	517.119,20

Bron: AHOVOKS

Door fusies van hogescholen en een substantiële verhoging van de PWO-middelen met 44% op het ogenblik van de overdracht van de academische hogeschoolopleidingen naar de universiteiten, verbeterde de situatie voor de kleine hogescholen. Toch krijgen de kleinste hogescholen, LUCA[91] en de Hogere Zeevaartschool, nog altijd beperkte PWO-middelen (respectievelijk 149.613 euro en 22.266 euro in 2014). Die kleine budgetten bieden weinig ruimte voor de opzet van PWO. De twee hogescholen voegen de middelen echter samen met de aanvullende onderzoeksmiddelen voor de academische opleidingen die zij inrichten (kunstopleidingen of nautische wetenschappen).

In 2017 heeft de Vlaamse overheid 10 miljoen euro extra toegevoegd aan de al bestaande PWO-middelen van ongeveer 17 miljoen euro[92]. Daarmee realiseerde ze het vooropgestelde niveau van de PWO-financiering.

[91] LUCA is een hogeschool die als *School of Arts* uitsluitend hoger kunstonderwijs inricht met een beperkt aanbod van professionele bachelors.

[92] Codex Hoger Onderwijs, artikel III.45, §1, gewijzigd door artikel 32 van het decreet houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 2017. Vlaams Parlement, Stuk 944 (2016-2017) – Nr. 3, amendement op het ontwerp van decreet houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 2017.

6.4 Gerealiseerd onderzoek en dienstverlening

In zijn jaarverslagen rapporteert de VLHORA over een aantal indicatoren van het onderzoek en de gerichtheid op het werkveld.

Tabel 23 – Evolutie van de gerichtheid op werkveld en wetenschappelijk onderzoek

Indicator onderzoek en dienstverlening	2012	2013	2014	2015
Gerichtheid op werkveld				
Publicaties in vaktijdschriften en boeken	311	306	469	533
Lezingen en posterpresentaties	253	470	731	980
Zelf georganiseerde studiedag	221	311	236	408
Gerichtheid op wetenschappelijk netwerk				
Publicaties in vaktijdschriften en boeken	249	446	428	479
Lezingen en posterpresentaties	-	529	297	436
Aantal onderzoekers in koppen	1597	1688	1640	1529

Bron: VLHORA Jaarverslagen en congresmagazine VLHORA 2017, Leren, Innoveren en Internationaliseren, p. 35

In de VLHORA kwamen de hogescholen tot het akkoord personeelsleden die 20% of meer van hun tijdsbesteding aan PWO wijden, als onderzoeker te beschouwen. De raad besliste tevens te streven naar een besteding van minimum 30%.

Het aantal onderzoekers in de Vlaamse hogescholen daalde in 2014, het jaar na de integratie, met bijna 3%. In 2015 daalde het aantal onderzoekers verder met 6,76% in vergelijking met 2014. De 1.529 onderzoekers in 2015 kwamen volgens de VLHORA overeen met 539 VTE. Met de gepubliceerde indicatoren toonden de hogescholen dat de prestaties van de personeelsleden stegen en dat zij meer tijd en aandacht hadden voor wetenschappelijk onderzoek en dienstverlening.

6.5 TETRA-fonds

Het TETRA-programma heeft een tweeledig doel:

- de innovatiecapaciteit bij bedrijven en *social profit*-organisaties verhogen door technologie en wetenschappelijke kennis om te zetten naar concrete, bruikbare concepten en toepassingen;
- de kennisbasis van hogescholen en universiteiten verhogen door de integratie van TETRA-projecten in het onderwijs.

De projecten moeten relevant zijn voor de onderwijsactiviteiten van minstens één van de aanvragende instellingen en zij moeten een brug slaan tussen hogeronderwijsinstellingen en het bedrijfsleven. Het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), dat op 1 januari 2016 is ontstaan door de overname van het Agentschap Ondernemen en het Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT), voert de selectie door, bijgestaan door externe experten. Sinds 2011 staat TETRA ook open voor projecten met een niet-technologische focus, en sinds 2013 ook voor projecten gericht op maatschappelijke uitdagingen met *social profit*-organisaties als doelgroep. De recentste oproep van 22 september 2017 is gericht op toegevoegde waarde voor en kennisdoorstroming naar hogeschoolopleidingen en geïntegreerde opleidingen.

Tabel 24 – Overzicht projectaanvragen TETRA-programma

	2012	2013	2014	2015	2016
Ingediende projectaanvragen	75	53	71	47	67
Goedgekeurde projecten	32	27	26	26	26
Toegekende subsidies in mln. euro			7,9	8,1	8,5

Bron: jaarverslagen IWT en VLAIO

In een onderzoek over TETRA in de periode 2008-2013 stelde het IWT een zekere concurrentie vast die voor TETRA-middelen lijkt te ontstaan tussen hogescholen en universiteiten[93]. De hogescholen zagen TETRA volgens het IWT liever als *een instrument uitsluitend voor hen*, terwijl de universiteiten TETRA zagen als *instrument om meer vorm te geven aan valorisatie en toegepast onderzoek*. Die concurrentie zou volgens het IWT-onderzoek de goede samenwerking en innovatieve projecten in de weg kunnen staan.

Jaarlijks lanceerde het IWT (nu VLAIO) een oproep, waarbij het ongeveer 8 miljoen euro beschikbaar stelde voor projecten. In 2015[94] heeft het 66% van de onderzoeken toegewezen aan universiteiten, 19% aan hogescholen en 15% aan een samenwerking van universiteiten en hogescholen. Samenwerkingen tussen universiteiten en hogescholen vormen dus ook na de integratie een klein segment van de TETRA-opdrachten.

6.6 Associaties

De overheid verplichtte de vorming van associaties toen de hogescholen in het kader van de BAMA-hervorming in 2003 hun twee-cycli-opleidingen moesten academiseren. De academisering maakte een versterking noodzakelijk van de ondersteuning van de hogescholen op het vlak van het wetenschappelijk onderzoek. Die opdracht bleef en werd hernomen naar aanleiding van de integratie. De associaties tussen universiteiten en hogescholen moesten de onderlinge samenwerking verbeteren en het aanbod van opleidingen rationaliseren. Een associatie moest ook de samenwerking opzetten voor het wetenschappelijk onderzoek in aanverwante onderzoeksdomeinen, om ondoelmatige versnippering van het beperkte onderzoeksbudget tegen te gaan[95].

De motie van aanbeveling[96] die het Vlaams Parlement goedkeurde bij de overheveling van de academische hogeschoolopleidingen naar de universiteiten, omschrijft de opdracht van de associaties als volgt:

- de samenwerking organiseren en de banden aanhalen tussen de professionele bachelors en de geacademiseerde en academische opleidingen, met inbegrip van de overgangsmogelijkheden en de ontwikkeling van leerlijnen;
- de coördinatie van het onderzoek bevorderen, meer bepaald van de translatieketen van fundamenteel naar toegepast onderzoek en omgekeerd, en van innovatie;

93 IWT (2014). Impactanalyse van het TETRA-programma periode 2008-2013, p. 53.
94 Het jaarverslag 2016 van VLAIO geeft geen opdeling van de subsidies naar universiteiten en hogescholen.
95 Vlaams Parlement, Stuk 1655 (2011-2012) – Nr. 1, memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, p. 14 en volgende.
96 Vlaams Parlement, Stuk 591 (2009-2010) – Nr. 6 van 8 juli 2010, maatschappelijke beleidsnota over de hervorming van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

- logistiek coördineren in het algemeen;
- als forum de evolutie naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte voorbereiden.

In de gesprekken met de geselecteerde hogescholen peilde het Rekenhof naar de samenwerking tussen de hogescholen en de universiteiten op het vlak van het wetenschappelijk onderzoek. De grote meerderheid van de bezochte hogescholen uitte ontevredenheid over de huidige onderzoekssamenwerking met de universiteit en de inbreng van de associatie. Samenwerking ontstaat meestal door persoonlijke contacten tussen personeelsleden. De hogescholen beschreven de omvang van de gezamenlijke onderzoeken als *beperkt tot soms onbestaande*. Ze zagen daarvoor de volgende oorzaken:

- Elke instelling – hogeschool of universiteit – bepaalt autonoom en zonder overleg met de associatiepartners haar speerpunten inzake wetenschappelijk onderzoek.
- De raakvlakken tussen het onderzoek van de hogescholen en de universiteiten zijn in de praktijk beperkt. Ook tijdens het academiseringsproces in de hogescholen vonden de contacten tussen de professionele bacheloropleidingen en de academische opleidingen meestal ad hoc plaats.
- Beide instellingen en onderzoeksegmenten – praktijkgericht en fundamenteel – hebben hun eigen finaliteit en markt.

De negatieve evaluatie van de hogescholen over de samenwerking met de universiteiten voor onderzoek, staat haaks op de mening en de evaluatie van de universiteiten. Zij wezen erop dat ze in het kader van de associaties initiatieven nemen om de samenwerking met de hogescholen te stimuleren en te ondersteunen. Twee voorbeelden ondersteunen dat:

- De *associatie KU Leuven* stelde dat ze verschillende initiatieven nam voor de samenwerking tussen de professionele en de academische opleidingen. De personeelsleden van de partnerhogescholen kunnen aan de KU Leuven het statuut van praktijkonderzoeker verwerven. In 2016 hadden achttien personeelsleden dat statuut. Praktijkonderzoekers zonder doctoraat kunnen vanaf 2016-2017 projectaanvragen indienen voor interne onderzoeksfondsen als co-promotor van C3-projectaanvragen (onderzoeksprojecten met onmiddellijke economische valorisatie). Op de campussen verloopt de samenwerking[97] tussen de associatiepartners volgens de KU Leuven zowel projectmatig (PWO, IWT, TETRA) als structureel (labo's, personeel, onderwijs).
- Na de integratie nam de associatie U Gent het initiatief de structurele onderzoekssamenwerking tussen de vier partnerinstellingen voor praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek en onderzoek in de kunsten verder te stimuleren en te versterken door de associatieonderzoeksplatforms. Dergelijke platforms hebben ook tot doel het beschikbare onderzoekspotentieel te bundelen en gemeenschappelijk naar buiten toe te profileren. Een platform verenigt onderzoekers uit de academische en professionele opleidingen voor onderzoek in gemeenschappelijke thematische onderzoeksgebieden. Hogeschoolonderzoekers die behoren tot een dergelijk platform, kunnen het statuut van geaffilieerd onderzoeker in de U Gent krijgen.

[97] Die samenwerking houdt de detachering van personeelsleden in, leidt tot gezamenlijke aankopen van onderzoeksapparatuur en tot uitwisseling van expertise door lesgevers in aanverwante opleidingen.

6.7 Conclusies

De voornaamste bron voor de financiering van het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen zijn de PWO-middelen van de Vlaamse overheid. Die middelen zijn na de overheveling van de academiserende opleidingen met meer dan 40% toegenomen en compenseren de daling van de inkomsten uit andere bronnen.

Het TETRA-fonds, een andere mogelijkheid voor financiering door de overheid, bereikt de hogescholen maar in beperkte mate. Universiteiten en hogescholen werken ook na de integratie weinig samen voor de mededinging naar TETRA-projecten. Ze zijn eerder concurrenten dan partners in het aantrekken van onderzoek, wat een goede samenwerking kan belemmeren.

Er zijn initiatieven van de associaties om samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen te stimuleren, maar die lijken niet te beantwoorden aan de verwachtingen van de hogescholen. Samenwerking ontstaat momenteel vooral langs bilaterale, informele contacten.

HOOFDSTUK 7

Algemene conclusies

Leidde de integratie tot voldoende academisering?

De integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten heeft, gelet op het korte tijdsperspectief, tot een gunstige ontwikkeling van het onderzoek en tot verdere academisering geleid. Het academiseringsproces is echter nog niet voltooid. Het aandeel onderzoekers in het personeelskader bleef beperkt. Slechts een klein deel van het onderwijzend personeel van groep 3 (docenten en hoogleraren) kon promoveren tot zelfstandig academisch personeel en die evolutie lijkt te zijn stilgevallen. Wel is er een groeiende groep van beginnende onderzoekers (assisterend academisch personeel) en bijzonder academisch personeel. De publicaties en citaties stegen licht, maar de onderzoeksprojecten en het contractonderzoek namen nog niet echt toe en de geïntegreerde opleidingen verwerven slechts geleidelijk toegang tot meer fundamenteel gericht onderzoek. Het aantal doctoraten stijgt.

De universiteiten volgen de evolutie van het academiseringsproces van de geïntegreerde opleidingen evenwel onvoldoende op. Sinds de invoering van de instellingsreviews wordt het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen evenmin systematisch extern opgevolgd.

Behielden de geïntegreerde hogeschoolopleidingen hun eigen karakter?

De specifieke gerichtheid van de geïntegreerde hogeschoolopleidingen is goed uitgewerkt in de domeinspecifieke leerresultaten en het programma. Zij is ook doorgedrongen in de onderwijspraktijk. De instroom uit het secundair onderwijs kende echter een verschuiving in de onderzochte studiegebieden. De verschillen tussen geïntegreerde en aanverwante opleidingen zijn voor het beroepenveld niet bij alle studiegebieden even sterk. De verschillen zijn sterk voor architect en ingenieur-architect, maar zwakker voor industriële en burgerlijke ingenieurs. Zij zijn het kleinst voor handelswetenschappen en toegepaste economische wetenschappen. De universiteiten hebben het opleidingsaanbod industrieel ingenieur gerationaliseerd, maar zij hebben geen verdere rationalisatieplannen voor de geïntegreerde opleidingen. Vooral het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde biedt nog mogelijkheden tot rationalisatie.

Gevolgen voor de Schools of Arts?

De *Schools of Arts* krijgen binnen de hogescholen de beoogde autonomie. De academisering van de kunstopleidingen steunt bijna uitsluitend op de doctoraten en op het onderzoek dat wordt gerealiseerd met overheidsfinanciering. Het aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten is nog laag. De financiering van de doctoraten begunstigt niet de *Schools of Arts* en hun personeel. De *Schools of Arts* slagen er maar sporadisch in onderzoeksprojecten competitief toegewezen te krijgen. De samenwerking tussen het ZAP van de universiteiten en het perso-

neel van de *Schools of Arts* is nog beperkt. Er is geen reglementair vastgesteld meetsysteem voor de output van het onderzoek in de kunsten.

Gevolgen voor het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van de hogescholen?

De toename van de overheidsmiddelen voor het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek compenseert grotendeels de daling van de inkomsten uit praktijkgerichte onderzoeksprojecten bij de non-profit- en private sector en het lagere bedrag aan vrijstellingen voor de bedrijfsvoorheffing van de onderzoekers. Het is nog te vroeg voor conclusies over de verdere evolutie van het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek bij de professionele bachelors na de overdracht van de academisch gerichte opleidingen. Het TETRA-fonds, een andere mogelijkheid voor de financiering van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, bereikt de hogescholen maar in beperkte mate en universiteiten en hogescholen werken weinig samen voor TETRA-projecten. De initiatieven van de associaties om verdere samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen te stimuleren, lijken ten slotte niet te voldoen aan de verwachtingen van de hogescholen.

HOOFDSTUK 8

Aanbevelingen

Academisering van de geïntegreerde opleidingen

- De universiteiten moeten de evolutie van het academiseringsproces van de geïntegreerde opleidingen beter opvolgen. Relevante indicatoren kunnen zijn: de personeelsformatie, de onderzoeksoutput, het personeel gefinancierd met onderzoeksmiddelen buiten de werkingsuitkering en aanvullende onderzoeksmiddelen, het contractonderzoek en de doctoraatstrajecten.
- De Vlaamse overheid kan ook zorgen voor een centrale monitoring van de indicatoren voor academisering.
- De decreetgever kan overwegen een regeling te treffen om het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen gedurende een aantal academiejaren systematisch te bewaken.
- De overheid en de universiteiten moeten onderzoeken hoe ze de evolutie van het personeel van de geïntegreerde opleidingen, meer bepaald de overstap van het onderwijzend personeel naar het zelfstandig academisch personeel, verder kunnen stimuleren.
- De decreetgever kan overwegen de universiteiten de mogelijkheid te bieden de decretaal vastgestelde vestigingsplaatsen van hun opleidingsaanbod te wijzigen, omdat dit de academisering van de geïntegreerde opleidingen kan stimuleren.

Behoud van de eigen gerichtheid

- De universiteiten moeten de bewaking van de eigen gerichtheid van de geïntegreerde hogeschoolopleidingen voortzetten en zo nodig versterken. Vooral de verschuivingen in de instroom uit het secundair onderwijs vragen monitoring.
- De overheid en de universiteiten dienen de mogelijkheden voor rationalisatie verder te onderzoeken. Vooral het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde biedt nog kansen. Ook een versoepeling van de vestigingsregeling kan een rationalisatie vergemakkelijken.

Academisering van de kunstopleidingen

- De Vlaamse overheid, de universiteiten en de *Schools of Arts* moeten uitmaken wat onder onderzoek in de kunsten wordt begrepen en hoe de output kan worden gemeten.
- De Vlaamse overheid, de universiteiten en de *Schools of Arts* moeten nagaan hoe de inbreng van de *Schools of Arts* bij de begeleiding van doctoraatstrajecten kan worden gevaloriseerd.

Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen

- De hogescholen en de Vlaamse overheid moeten de verdere evolutie van het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek bij de hogescholen meer uitgebreid en financieel monitoren en rapporteren.
- De Vlaamse overheid dient de werking van de associaties te evalueren.
- De universiteiten en de hogescholen moeten ernaar streven meer gezamenlijke onderzoeksprojecten voor toepassingsgericht onderzoek in te dienen.

HOOFDSTUK 9

Reactie van de minister

De minister heeft in haar antwoord van 18 juni 2018 gewezen op het korte tijdsperspectief van de audit. Het Rekenhof bevestigt dat het academiseringsproces nog aan de gang is, maar wil met het rapport nuttige aanbevelingen aanreiken om dat verder succesvol te laten verlopen.

Met betrekking tot de aanbevolen opvolging van de integratie op basis van een aantal indicatoren, heeft de minister erop gewezen dat de instellingen langs interne verslaggeving wel degelijk op de hoogte zijn van de evoluties in de vroegere hogeschoolopleidingen. Zij wees er ook op dat de decreetgever in het integratiedecreet niet de opdracht heeft gegeven bepaalde indicatoren afzonderlijk op te volgen. De externe opvolging van de geïntegreerde opleidingen vindt volgens de minister voldoende plaats in het nieuwe stelsel van kwaliteitsbewaking met instellingsreviews. Zij gaf aan dat een verdiepende toezichtstrail zich in die context kan toespitsen op de vroegere hogeschoolopleidingen. Het Rekenhof beklemtoont echter het belang van een goede en specifieke opvolging van de geïntegreerde opleidingen.

Over de integratie van het overgenomen personeel stelde de minister dat de universiteiten ernaar moeten blijven streven een deel van het OP3 (onderwijzend personeel) van de hogescholen te laten overstappen naar hun ZAP-kader, maar het is volgens haar een bovenmatige verwachting dat dit zal geschieden voor het overgrote deel van deze personeelsgroep. Het Rekenhof kan dat beamen, maar beklemtoont het belang van een verdere stimulatie daarvan voor het academiseringsproces.

Wat betreft de aanbeveling van het Rekenhof om te overwegen aan de universiteiten de mogelijkheid te geven de vestigingsplaatsen van hun opleidingsaanbod te wijzigen, stelt de minister dat ze dit niet kan onderschrijven. Ze wijst erop dat de decreetgever ervoor heeft gekozen de vestigingsplaatsen decretaal te bevriezen omdat er werd gevreesd voor ongewenste verschuivingen in het sterk concurrentiële landschap.

De minister volgt de aanbeveling dat de universiteiten de bewaking van de eigen gerichtheid van de geïntegreerde hogeschoolopleidingen moeten voortzetten en monitoren. Zij wil bijkomend onderzoek laten uitvoeren naar de instroom en studieresultaten van TSO-afgestudeerden.

De minister is specifiek ingegaan op het meten van de onderzoeksoutput van het personeel van de kunstopleidingen. Het is volgens haar voor de overheid een moeilijke opdracht uit te maken wat moet worden begrepen onder onderzoek in de kunsten en hoe de output kan worden gemeten. De minister heeft in dat kader naar een onderzoeksproject van ECOOM en de VUB verwezen.

Voor de conclusie dat het aantal doctoraten in de kunsten nog laag is, heeft de minister gewezen op het korte tijdskader. Het Rekenhof merkt echter op dat de academisering van kunstopleidingen al in 2003 is gestart.

Volgens de minister heeft de decreetgever expliciet beslist dat de uitreiking van doctoraten, met inbegrip van die in de kunsten, uitsluitend de verantwoordelijkheid blijft van de universiteiten. Toch stelde zij dat een doctoraatsproject in de kunsten moet zijn ingebed in een gemeenschappelijke onderzoeksomgeving van de universiteit en de betrokken hogeschool. Het Rekenhof stelt echter vast dat de financiering van doctoraten de *Schools of Arts* niet begunstigt.

Het projectmatig competitief toegewezen onderzoek voor de *Schools of Arts* is beperkt. De minister meent dat de onderzoeksactiviteiten van de *Schools of Arts* in diverse projecten en andere constructies in het rapport onvoldoende in beeld komen, doordat onvoldoende gebruik is gemaakt van het jaarverslag van de hogescholen. Het Rekenhof kon deze verslagen echter niet gebruiken doordat de informatie erin vaak weinig uniform en eerder beschrijvend is.

De minister stelde dat het TETRA-fonds aangepast is aan de nieuwe situatie van de integratie. Momenteel is het programma, wat de universiteiten betreft, alleen nog toegankelijk voor de geïntegreerde academische hogeschoolopleidingen. Het Rekenhof bevestigt dat een vergelijking tussen de periode voor en na 2013 daardoor niet volledig opgaat. Toch blijft de vaststelling dat het fonds de hogescholen maar in beperkte mate bereikt en dat universiteiten en hogescholen ook na de integratie weinig samenwerken voor de mededinging naar TETRA-projecten.

Op de opmerking van het Rekenhof dat de initiatieven van de associaties om verdere samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen te stimuleren, niet lijken te voldoen aan de verwachtingen van de hogescholen, antwoordde de minister dat de rol van de associaties is veranderd. Hun voornaamste opdracht – de academisering van de vroegere tweecycli-opleidingen – is weggevallen. Het was de bedoeling dat de samenwerking tussen de hogescholen en de universiteiten in het kader van onderzoek een belangrijke taak zou worden. De minister erkende dat de associaties na de integratie nog zoeken naar een ideale invulling van de decretale opdracht.

Tot slot stelt het Rekenhof dat het mede op aanraden van de VLIR op een hoog niveau gerapporteerd heeft, waardoor de onderbouwing van sommige vaststellingen op instellingsniveau niet in het rapport is opgenomen.

Bijlage

Bijlage 1

Antwoord van de Vlaamse minister van Onderwijs

18 juni 2018

Betreft: audit van de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten

Geachte voorzitter,
Geachte hoofdgriffier,

Het ontwerpverslag over de audit van de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten heb ik in goede orde ontvangen. Ik heb het dan ook met de nodige aandacht bestudeerd. Het gesprek met uw medewerkers en de medewerkers van mijn kabinet en administratie over dit ontwerpverslag op 7 mei laatstleden heeft nog een aantal zaken verduidelijkt. Zoals gevraagd in uw begeleidend schrijven van 13 maart 2018 geef ik mijn reactie op de geformuleerde conclusies en aanbevelingen.

Voor sommige aspecten verwijs ik ook naar de reacties vanwege de universiteiten en hogescholen, maar tevens de regeringscommissarissen, zoals die in een eerder stadium reeds door mijn administratie werden bezorgd aan het Rekenhof op 12 januari 2018. Deze reactie voeg ik ook integraal toe als bijlage bij deze brief. Het lijkt me immers van belang dat de visie van de betrokken instellingen, die het integratieproces hebben gerealiseerd, aan bod kan komen. Naast het perspectief van de betrokken actoren zijn ook de opmerkingen van de regeringscommissarissen ten zeerste relevant, gelet op het toezicht dat zij uitoefenen ten aanzien van de universiteiten en de hogescholen, en van waaruit zij het integratieproces met bijzondere aandacht hebben opgevolgd en blijven opvolgen.

U stelt in het ontwerpverslag vast dat de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, gelet op het korte tijdsperspectief, heeft geleid tot een gunstige ontwikkeling van het onderzoek en tot verdere academisering, wat uiteraard positief is. Anderzijds geeft u aan dat het academiseringsproces nog niet voltooid is, en u leidt dit af uit een aantal criteria (het aandeel onderzoekers in het personeelskader, het aantal publicaties en citaties, de onderzoeksprojecten en het contractonderzoek, de toegang tot meer fundamenteel gericht onderzoek, het aantal doctoraten). Ik wil hier wijzen op het korte tijdsperspectief: de academische hogeschoolopleidingen zijn geïntegreerd in de universiteiten met ingang van het academiejaar 2013-2014 en de audit beperkt zich tot de periode oktober 2013-voorjaar 2016 (startdatum audit). Om een dergelijke operatie te meten, is dit tijdvenster heel kort. De decreetgever is met het integratiedecreet van 2013 ook uitgegaan van een lange overgangsperiode voor de geïntegreerde opleidingen. Dit komt onder meer tot uiting in het voorziene groeipad van de middelen dat juist ingevoerd is om het proces te ondersteunen gedurende een periode van 10 jaar, het gescheiden houden van de aanvullende onderzoeksmiddelen gedurende deze periode, het behoud van het integratiekader, ...

De integratieoperatie was en is geen eenvoudige operatie, en vraagt veel inspanningen van de universiteiten en van het personeel, niet in het minste van de personeelsleden die mee geïntegreerd zijn in de universiteiten. Sinds het voorjaar 2016 is de academisering daarenboven

verder geëvolueerd, en is de onderzoekscapaciteit nog verder uitgebouwd. De vraag kan dan ook gesteld worden of een tijdsperiode van drie academiejaren wel voldoende is om reeds conclusies en knelpunten aan te wijzen.

U stelt in het ontwerpverslag ook dat de universiteiten de evolutie van het academiseringsproces van de geïntegreerde opleidingen onvoldoende opvolgen. U beveelt dan ook een betere opvolging aan op basis van een aantal indicatoren en u suggereert ook dat de Vlaamse overheid zou kunnen zorgen voor een centrale monitoring van deze "academiserings"indicatoren. Met de integratieoperatie zijn de academische hogeschoolopleidingen (met uitzondering van de kunsten en de nautische wetenschappen) volledig ingebed in de structuren van de universiteiten. Het is dan ook logisch dat deze opleidingen mee opgenomen worden in het globale rapporterings- en verantwoordingsmechanisme dat binnen de instelling gehanteerd wordt en waaraan alle opleidingen – zowel de "oude" universitaire opleidingen als de nieuwe geïntegreerde opleidingen – onderhevig zijn. In de reactie gegeven op 12 januari 2018 op het voorontwerp van verslag, geven de universiteiten dan ook aan dat dit gebeurt. Anderzijds wordt er in deze reactie ook meermaals aangegeven dat de instellingen via interne verslaggeving, strategische besprekingen met de faculteiten en onderzoeksinstituten ... wel degelijk op de hoogte zijn van de evoluties binnen de vroegere hogeschoolopleidingen. Met het Integratiedecreet heeft de decreetgever ook nergens de opdracht gegeven om bepaalde indicatoren afzonderlijk op te volgen voor de vroegere hogeschoolopleidingen.

In het ontwerpverslag geeft u aan dat sinds de invoering van de instellingsreviews het academisch niveau van de geïntegreerde opleidingen niet systematisch extern wordt opgevolgd en u stelt voor dat de decreetgever kan overwegen een regeling te treffen om dit gedurende een aantal academiejaren systematisch te bewaken. De instellingsreview beoordeelt of een hogeronderwijsinstelling op een kwaliteitsvolle manier onderwijsbeleid voert, met inbegrip van de regie om de kwaliteit van haar opleidingen te borgen. Deze verantwoordelijkheid over de borging van de opleidingskwaliteit is van toepassing op alle geaccrediteerde opleidingen, dus ook op de geïntegreerde hogeschoolopleidingen in de universiteiten. Deze opleidingen hebben allemaal ten minste een keer het volledige accreditatieproces doorlopen, wat aangeeft dat de basiskwaliteit gegarandeerd is en wat een voorwaarde is om opgenomen te worden in de instellingsreview. Met het decreet van 18 mei 2018 houdende vaststelling van het kwaliteitszorgstelsel in het hoger onderwijs wordt de instellingsreview decretaal verankerd voor alle hogescholen en universiteiten. Universiteiten en hogescholen staan zelf in voor de borging van de kwaliteit van hun opleidingen.

De beoordeling in de instellingsreview door een externe, onafhankelijke reviewcommissie omvat een onderzoek naar de aansluiting van het onderwijsbeleid bij de onderwijsvisie van de instelling en de maatschappelijke uitdagingen waarmee ze in haar eigen context geconfronteerd wordt. Hierbij wordt nagegaan hoe de instelling verzekert dat het onderwijsbeleid effectief is, met andere woorden, hoe de instelling toewerkt naar de vooropgestelde doelen. De reviewcommissie betrekt daarbij ook de beleidsprocessen van de instelling om het onderwijs dat ze in haar opleidingen aanbiedt te ondersteunen vanuit haar opdrachten op het terrein van onderzoek en maatschappelijke en wetenschappelijke dienstverlening. De beoordeling gaat eveneens na of en hoe de instelling via een eigen regie, die deel uitmaakt van het onderwijsbeleid, de kwaliteit van de individuele opleidingen borgt. Daarbij aansluitend wordt nagegaan hoe de instelling de betrokkenheid verzekert van enerzijds interne en externe stakeholders en anderzijds externe en onafhankelijke peers en experten. De reviewcommissie zal

de regie van de kwaliteitsborging van de opleidingen binnen de instellingen beoordelen op basis van zowel thematische als verdiepende trails. In deze context kan een verdiepende trail zich bijvoorbeeld toespitsen op de vroegere hogeschoolopleidingen.

Ik ben er dan ook van overtuigd dat het systeem van instellingsreviews, waarvoor de decreetgever intussen ook definitief heeft geopteerd, voldoende garanties in zich heeft om ook de kwaliteit (en dus ook het academisch niveau) van de vroegere hogeschoolopleidingen te garanderen. De externe blik is gegarandeerd door de vereiste betrokkenheid van enerzijds interne en externe stakeholders en anderzijds externe en onafhankelijke peers en experten. De universiteiten kunnen ook steeds voor bepaalde (groepen van) opleidingen externe visitaties blijven uitvoeren. Daarnaast zijn er de thematische en verdiepende trails die de reviewcommissies zullen uitvoeren. Een aparte regeling om gedurende een aantal academiejaren het academische niveau van de geïntegreerde opleidingen te bewaken is mijns inziens dan ook overbodig. De universiteiten moeten de onderwijskwaliteit van de geïntegreerde opleidingen opvolgen zoals voor de andere opleidingen.

In het rapport merkt u ook op dat slechts een klein deel van het onderwijzend personeel van groep 3 (OP3) kon promoveren tot zelfstandig academisch personeel (ZAP) en dat die evolutie lijkt te zijn stilgevallen. U beveelt de overheid en de universiteiten aan om te onderzoeken hoe ze de evolutie van het personeel van de geïntegreerde opleidingen, meer bepaald de overstap van het onderwijzend personeel naar het ZAP, verder kunnen stimuleren. Hier wil ik toch een aantal bedenkingen geven. De universiteiten moeten er uiteraard blijven naar streven om een deel van het OP3 te laten overstappen naar het ZAP-kader, maar het is een bovenmatige verwachting dat dit zal gebeuren voor alle of het overgrote deel van deze personeelsgroep. Zoals reeds vermeld in de reactie van 12 januari laatstleden zijn OP-leden in het verleden vaak met een andere bedoeling aangeworven, namelijk meer gericht op onderwijs. De stap van OP naar ZAP is dan ook niet altijd mogelijk noch wenselijk. Bij de inzapping wordt er namelijk verwacht dat dezelfde criteria zouden gebruikt worden als bij het reguliere ZAP, dit om de kwaliteit van zowel onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening te blijven garanderen. Met andere woorden: het bewaken van de lat met betrekking tot inzapping is en blijft dan ook essentieel. Het heeft geen zin om mensen in een ZAP-loopbaan te dwingen als die er zich uiteindelijk niet thuis in voelen of ook niet in zullen renderen. Precies daarom is ook decretaal geregeld dat deze personen hun statuut kunnen behouden. De decreetgever heeft immers naast de mogelijkheid tot inzapping ook een volwaardig alternatief loopbaanperspectief voor OP3 voorzien, wat sommigen niet direct ertoe aanzet om de stap naar het ZAP (en de concurrentiele omgeving eigen aan ZAP) te zetten. Tot slot wil ik hier ook nog opmerken dat de verschillende instellingen de inzapping niet allemaal op dezelfde manier aangepakt hebben, waarbij ze rekening hielden met de eigen situatie (profiel bestaande personeelskader en integratiekader) en het personeelsbeleid dat ze wensten uit te stippelen. Dit behoort volledig tot de autonomie van de universiteiten.

U beveelt aan de optie te onderzoeken om voor de universiteiten de mogelijkheid te voorzien de decretaal vastgestelde vestigingsplaatsen van hun opleidingsaanbod te wijzigen, omdat dit de academisering van de geïntegreerde opleidingen kan stimuleren. Deze aanbeveling kan ik op dit ogenblik niet onderschrijven. Rekening houdend met het concurrentiele landschap heeft de decreetgever er met het Integratiedecreet expliciet voor gekozen om de bestaande situatie inzake onderwijsbevoegdheid en vestigingsplaatsen decretaal te bevriezen. Ter voorbereiding van het decreet van 8 december 2017 houdende wijziging van het decreet van

30 april 2009 betreffende het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs en de Codex Hoger Onderwijs van 11 oktober 2013, wat betreft het hoger onderwijs werd aan de universiteiten de vraag gesteld om ook voor hen, naar analogie met de hogescholen, een wijziging van vestiging decretaal mogelijk te maken (artikel II.154 van de Codex Hoger Onderwijs). Deze piste werd niet gevolgd omdat er gevreesd werd om in het bestaande sterk concurrentieel landschap ongewenste verschuivingen van opleidingen te krijgen, die overigens niet noodzakelijk zouden leiden tot een verdere academisering, noch tot een rationalisatie van het aanbod.

Ik kan de aanbeveling volgen dat de universiteiten de bewaking van de eigen gerichtheid van de geïntegreerde hogeschoolopleidingen moeten voortzetten en monitoren. Op basis van de cijfergegevens opgenomen in het rapport lijkt het mij evenwel voorbarig om te stellen dat de instroom uit het secundair onderwijs een verschuiving kende en daardoor impliciet de link te leggen naar de integratieoperatie. De gehanteerde tijdsperiode lijkt mij ook hier te kort om conclusies te trekken. Het is daarenboven niet duidelijk welke cijfergegevens gebruikt werden (generatiestudenten, trajectstarters?) en hoe de absolute cijfers evolueren. Bij verdere monitoring moet in deze context dan ook gekeken worden of er niet meer studenten uit het TSO, na een succesvol traject in een professionele bacheloropleiding, doorstromen via een schakelprogramma. En ook moet de evolutie van de slaagcijfers meegenomen worden. De ervaring leert dat wijzigingen in instroom meerdere oorzaken kunnen hebben (bijvoorbeeld betere studieoriëntering en begeleiding, trends in studiekeuze, economische vooruitzichten ...).

U stelt dat de overheid en de universiteiten de mogelijkheden voor rationalisatie verder dienen te onderzoeken. Daarbij geeft u aan dat vooral het studiegebied handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde nog kansen biedt. Zowel de universiteiten als de hogescholen hebben in het verleden reeds heel wat inspanningen geleverd inzake rationalisatie en optimalisatie van het opleidingsaanbod, ook bij de geïntegreerde opleidingen. Vanaf het begin van deze legislatuur is dit ook een belangrijk en continu aandachtspunt geweest in mijn beleid. Er zijn duidelijke afspraken gemaakt met de universiteiten en hogescholen, en het decreet van 8 december 2017 houdende wijziging van het decreet van 30 april 2009 betreffende het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs en de Codex Hoger Onderwijs van 11 oktober 2013 zijn verschillende maatregelen opgenomen. Ik betreur dat het Rekenhof geen melding maakt van deze reeds geleverde inspanningen.

In verband met de academisering van de kunstopleidingen stelt u dat de Vlaamse overheid, de universiteiten en de *Schools of Arts* moeten uitmaken wat onder onderzoek in de kunsten wordt begrepen en hoe de output kan worden gemeten. Dit is geen eenvoudige opdracht, en men kan zich de vraag stellen of het wel aan de overheid toekomt om dergelijke fundamentele aspecten van onderzoek vast te leggen. Ik kan u wel meedelen dat binnen het kader van ECOOM de VUB een onderzoeksproject coördineert waarin wordt geprobeerd een set van output- en impactindicatoren te ontwikkelen, met aandacht voor de karakteristieken en specificiteiten van het 'onderzoek in de kunsten' en van de verschillende disciplines binnen het kunstonderwijs/onderzoek. Dit onderzoeksproject loopt in samenwerking met een daartoe opgerichte klankbordgroep, waarin vertegenwoordigers van de verschillende associaties en *Schools of Arts* aanwezig zijn. Aspecten die bijkomend in dit project worden onderzocht, betreffen de vorm(en) van de onderzoeksoutput binnen de verschillende disciplines; vragen met betrekking tot de relatie tussen onderzoek, onderwijs, valorisatie en dergelijke meer; de

inpassing van een waardevol meetmechanisme in het financieringssysteem; de ontwikkeling van een databank specifiek aangepast aan de specificiteiten van artistieke onderzoeksoutput.

Aansluitend bij het vorige punt stelt u dat het aantal uitgereikte doctoraten in de kunsten nog laag is en dat de financiering van de doctoraten de universiteiten begunstigt en niet de *Schools of Arts* en hun personeel. Voor het eerste punt wens ik opnieuw te wijzen op het korte tijdskader van de voorliggende audit. Het laatste jaar waarvoor cijfergegevens opgenomen zijn is het academiejaar 2014-2015, terwijl men toch wel mag rekenen dat de tijd nodig om een doctoraat af te ronden ten minste 4 jaar bedraagt. Er is met andere woorden nog geen zicht op het aantal doctoraten opgestart na de integratieoperatie. Wat het tweede punt betreft, de financiering van de doctoraten, hier stelt u dat de Vlaamse overheid, de universiteiten en de *Schools of Arts* moeten nagaan hoe de inbreng van de *Schools of Arts* bij de begeleiding van doctoraatstrajecten kan worden gevaloriseerd. De decreetgever heeft evenwel expliciet beslist dat het uitreiken van doctoraten, met inbegrip van deze in de kunsten, uitsluitend de verantwoordelijkheid blijft van de universiteiten. In dat kader is het dan ook te begrijpen dat het aantal doctoraten in de kunsten meegenomen wordt in de verdeling van het onderzoeksdeel van de universiteiten. Ik wil hier toch ook wel bij opmerken dat het onderzoeksdeel van de universiteiten in de werkingsmiddelen niet toeneemt als het aantal doctoraten in de kunsten stijgt. Daarenboven ontvangen de hogescholen voor de kunstopleidingen aanvullende onderzoeksmiddelen, wat tot op zekere hoogte kan vergeleken worden met een variabel onderzoeksdeel. Dit alles neemt niet weg dat een doctoraatsproject in de kunsten moet ingebed zijn in een gemeenschappelijke onderzoeksomgeving van de universiteit en de betrokken hogeschool. Het is dan ook aan de instellingen om te komen tot een optimale samenwerking tussen het ZAP van de universiteiten en het personeel van de *Schools of Arts*.

U stelt ook dat de *Schools of Arts* er maar sporadisch in slagen onderzoeksprojecten competitief toegewezen te krijgen. In de reactie van 12 januari op het voorontwerp van verslag stelt de VLHORA evenwel dat onderzoeksactiviteiten van de academische opleidingen in de *Schools of Arts* in diverse projecten en andere constructies volledig buiten beeld blijven in het verslag, aangezien het Rekenhof geen gebruik maakt van het jaarverslag van de hogescholen, waar de onderzoeksdata en cijfers een duidelijker en correcter beeld schetsen.

Het rapport wekt ook de indruk dat de hogescholen naast PWO-middelen, TETRA-middelen en defiscaliseringsmiddelen geen andere onderzoeksmiddelen verwerven, wat onvolledig is. Onderzoekers uit de professionele bacheloropleidingen solliciteren ook bijvoorbeeld op middelen uit het Strategisch Basisonderzoek (SBO), het KMO programma van de Vlaamse overheid en andere mogelijke Vlaamse onderzoeksfinanciering op voorwaarde dat die toegankelijk is voor deelname door hogescholen. Bovendien solliciteren onderzoekers aan de hogescholen ook op Europees onderzoeksgeld, zoals het Europees Sociaal Fonds (ESF), het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) en Interreg (Innovation and environment regions of Europe Sharing Solutions). Ook sommige Directoraten-generaal van de Europese Commissie geven mogelijkheden voor onderzoeksprogramma's met specifieke doelstellingen waar de hogescholen meedingen.

In het ontwerpverslag geeft u aan dat het TETRA-fonds, een andere mogelijkheid voor de financiering van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, de hogescholen maar in beperkte mate bereikt en dat universiteiten en hogescholen weinig samenwerken voor TETRA-projecten. Ik wil hier opmerken dat TETRA een fonds is dat aangepast is aan de

nieuwe situatie van de integratie. In de periode 2008-2013 was het TETRA-programma nog toegankelijk voor zowel alle universitaire opleidingen als voor alle hogeschoolopleidingen (de professionele en de academiserende). Wat de hogescholen betreft, werd in deze periode het TETRA-programma vooral gebruikt door de academiserende hogeschoolopleidingen en in mindere mate door de professionele hogeschoolopleidingen. Ondertussen zijn de eerste geïntegreerd in de universiteiten en zijn ook de modaliteiten voor het TETRA-programma gewijzigd. Momenteel is het TETRA-programma, voor wat de universiteiten betreft, enkel nog toegankelijk voor de geïntegreerde academische hogeschoolopleidingen, en niet langer voor de overige universitaire opleidingen. Een vergelijking m.b.t. de toegang tot het TETRA-programma vanuit universiteiten versus hogescholen, voor wat enerzijds de periode voor 2013 en anderzijds de periode na 2013 betreft, loopt dus volledig mank. Het zou correcter zijn om een vergelijking te maken tussen de TETRA-middelen toegekend aan enerzijds de academische hogeschoolopleidingen versus de professionele hogeschoolopleidingen in de periode voor integratie en anderzijds de geïntegreerde hogeschoolopleidingen (in de universiteiten) versus de hogeschoolopleidingen (enkel nog professionele opleidingen) in de periode na de integratie. In de mate dat de TETRA-middelen momenteel in grotere mate terechtkomen bij de geïntegreerde hogeschoolopleidingen, kan dit beschouwd worden als een verdere versterking van de academisering van deze geïntegreerde opleidingen.

U stelt in het ontwerpverslag dat de initiatieven van de associaties om verdere samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen te stimuleren, niet lijken te voldoen aan de verwachtingen van de hogescholen. U beveelt dan ook aan dat de universiteiten en de hogescholen er moeten naar streven meer gezamenlijke onderzoeksprojecten voor toepassingsgericht onderzoek in te dienen en dat de Vlaamse overheid de werking van de associaties dient te evalueren. De rol van de associaties is sterk aangepast door de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten. Hun voornaamste opdracht – de academisering van de vroegere tweecycli opleidingen – is toen weggevallen. Het was de bedoeling dat de samenwerking tussen de hogescholen en de universiteiten in het kader van onderzoek een belangrijke taak zou worden. Ik kan dan ook begrijpen dat het binnen de associaties in de beginjaren na de integratie zoeken was naar een ideale invulling van de decretale opdrachten. Ik ben er wel van overtuigd dat in de toekomst zal moeten gekeken worden hoe de associaties deze taken invullen en wat hun verdere toekomstige rol zal zijn in het Vlaamse hogeronderwijslandschap.

Tot slot zou ik nog willen opmerken dat ik het betreur dat het Rekenhof slechts beperkt is ingegaan op de opmerkingen in de reactie van 12 januari laatstleden op het voorontwerp van het verslag. Ik ben het eens met de toen geformuleerde opmerking dat het rapport niet altijd even genuanceerd is: de stellingnames worden niet altijd gestaafd met cijfers of verwijzingen naar interviews/gesprekken/stukken waardoor het onderzoek niet kan worden geverifieerd op basis van het voorliggende rapport. Ik wil dit met enkele voorbeelden staven:

- Op pagina 13 lezen we dat *"de decanen bedenkingen hebben bij de progressieve toekenning van de middelen"*. Dergelijke algemene formulering, zonder enige verwijzing ter zake, maakt het moeilijk het onderzoek te verifiëren. Daarenboven citeert het Rekenhof hier slechts 1 beperkte groep binnen de universiteiten. Het Integratiedecreet, met inbegrip van het financiële luik, is destijds uitgewerkt in nauwe samenwerking met de hogeronderwijsinstellingen. Alle maatregelen inzake financiering universiteiten zijn grondig besproken met de rectoren en/of beheerders van deze instellingen. De keuze om te werken met een

groeipad werd zorgvuldig afgewogen en onderbouwd. Zie daarvoor de memorie van toelichting bij het Integratiedecreet.

- Op pagina 14 staat dat de waarde per financieringspunt voor het variabel onderwijsdeel lager ligt in de universiteitenenveloppe dan in de hogescholenenveloppe. U plaatst geen jaartallen bij de gegeven bedragen, wat verificatie moeilijk maakt. Ik wil hier ook opmerken dat de financieringspunten voor bijvoorbeeld het begrotingsjaar 2016 (dit is na de integratie) gebaseerd zijn op de gegevens van de academiejaren 2007-2008 tot en met 2013-2014, dit is grotendeels voor de integratie. Het is dan ook niet correct om hier (weliswaar gedeeltelijk) de conclusie aan vast te hangen dat de financiële situatie van de geïntegreerde opleidingen wijzigde door de integratie.

Tevens wil ik nog opmerken dat er nog een aantal technische onjuistheden niet correct zijn rechtgezet:

- op verschillende plaatsen in het rapport wordt gesproken over het studiegebied "Handelswetenschappen en bestuurskunde/bedrijfskunde". De correcte benaming van het studiegebied is "Handelswetenschappen en bedrijfskunde" (Codex Hoger Onderwijs, artikel II.71);
- op pagina 8, bij tabel 1 wordt in de voetnoten verwezen naar de huidige benamingen van de instellingen. Dit is evenwel niet het geval bij Thomas More Mechelen en Thomas More Antwerpen die gefuseerd zijn tot Thomas More Mechelen-Antwerpen (Artikel II.3 van de Codex Hoger onderwijs);
- pagina 26, tabel 12 Architectuur staat ingedeeld als onderdeel van de Humane Wetenschappen. In de KU Leuven maakt de Faculteit Architectuur deel uit van de Groep Wetenschap & Technologie.

Met vriendelijke groeten,

Hilde Crevits

Viceminister-president van de Vlaamse Regering
Minister van Onderwijs

U kunt dit verslag raadplegen of downloaden op de website van het Rekenhof.

Daar kunt u zich ook abonneren op de RSS-feeds om op de hoogte te blijven van nieuwe publicaties.

ADRES
Rekenhof
Regentschapsstraat 2
B-1000 Brussel

TEL.
+32 2 551 81 11

FAX
+32 2 551 86 22

www.rekenhof.be